

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Un bon militaire doit, avant tout, obéissance à ses supérieurs, confiance dans leurs ordres, volonté décidée à faire exécuter. Obéissance de fait et de coeur, sans arrière-pensée, sans contraversion, sans tiédeur. Obéissance jusqu'au dévouement; car il faut faire abnégation de sa pensée et de sa manière de voir; pour mettre sa force et son intelligence au service d'une autre intelligence, et d'une volonté qui n'est pas la sienne. L'unique usage des lumières de son esprit, est de comprendre les ordres, l'unique usage de sa volonté, de les faire exécuter pleinement.

BLONDEL.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

TWAALFDE DEEL.

MAART 1844. — N°. 9.

BREDA,
BROESE & COMP.
1844.

*De ondergetekende verklaart dat
het Tijdschrift toe behoort
aan de uitgeverij en dat
hij niet uitgegeven*

Breda 17 April 1844.

Broese & Comp.

DE

MILITAIRE SPECTATOR.

TUDSCHRIFT

VOOR DEN

HEERLIJKE NEDERLANDSCHEN LEGER.

Dezzen tijdschrift, welke ten tijde van de oprigting van het Koninkrijk der Nederlanden, en van dien tijde tot nu toe, heeft bestaan, is nu, na eenen langen tijds, wederom uitgegeven. Het is de bedoeling, dat hetzelve, in dien zin, als het vroeger is geweest, voort zal gaan. Hetzelve zal de lezer, in dien zin, als het vroeger is geweest, voort zal gaan. Hetzelve zal de lezer, in dien zin, als het vroeger is geweest, voort zal gaan.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Sijneveld.

TWAARDE DEEL.

MAART 1844. - N. 9.

BRONNEN
 BROESE & COOP
 1844

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtwijz aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

LICHT EN SCHADUW,

OF

GEMEENZAME MILITAIRE BRIEVEN

OVER

EEN REISTOGTJE NAAR DE PRUISSISCHE RIJNGEWESTEN, IN
DE MAANDEN AUGUSTUS EN SEPTEMBER 1842.

VIII.

INHOUD.

Eene inleiding tot beoordeeling der landwehr-kavallerie; — de Krumper-kavallerie; — behoefte aan eene landwehr-kavallerie; — hare formatie en hoe zij zou bereden gemaakt worden; — Goede uitkomsten voor de vredes-oefeningen. — De paarden worden aan de gemeene wet der dienstplichtigheid onderworpen. — Onoverkomelijke zwaarigheden bij de organisatie. — Aankomst der landwehr-ruiters en paarden ter oefening. — Eene ontzagwekkende kavallerie-magt. — Eerste gezicht der landwehr-kavallerie. — Regiments-oefening van het 5de en 20ste regiment. — Manoeuvreren van het 8ste regiment hussaren. — Bijzonderheden van het vroegere bezoek der stallen. — Iets over de paarden en de remonten. — Verdeeling der remonten. — Dienstvaarden der officieren. — De wapens der kavallerie. — Eene wachmeesterskamer. — Brigade-oefening van het 8ste en 11de regiment hussaren. — Voltigeurs. — Brigade-oefening van het 5de en 20ste lansiers. — Een aanbestedings-kaartje.

Een overheerlijk morgenrood kondigde den 24sten dag der Augustus-maand aan, en voorspelde alweder eene oostersche middagzon en veel duitsch stof. Wij zouden eenen meer bewolkten hemel de voorkeur gegeven hebben, aangezien wij reeds zeer vroeg te paard moesten stijgen, om de brigade van den generaal VON STRANTZ, zamengesteld uit het 5de lansiers van linie en het 20de regiment landwehr te zien manoeuvreren. De 1ste luitenant van ons regiment rijdende artillerie, ELOUT, die met zijnen regiments-kameeraad VAN RAPPARD, in Dusseldorf was aangekomen, zou den overste R., den majoor V. M. en mij vergezellen. Van dien dag af namen de beide eerstgenoemde officieren bijna voortdurend deel aan onze onderzoekings-uitstapjes.

Vóór dat ik het resultaat van dit bezoek beschrijf, zal ik mij van de vroeger gedane beloften kwijten, met den indruk te schetsen, dien het eerste bezoek aan de Pruisische kavallerie op mij had gemaakt. Met mijn collega

VAN MERLEN, die hier een meer deskundig beoordeelaar, en met den overste RIGOT, wiens onafscheidelijke gezelschap ik was, op alle onze excursiën veelmaals over dit voorwerp van onderzoek sprekende, waren wij het daaromtrent veelal eens. Intusschen bepaal ik mij hoofdzakelijk tot die punten, welke ik in mijn dagboek heb aangeeteekend.

De eerste Pruisische kavallerie welke ik zag, waren juist de beide regimenten welke op den 24sten brigade-oefening moesten houden, namelijk het 5de regiment lansiers van linie, gekommandeerd door den majoor VON HOLLEBEN, en het 20ste landwehr, gekommandeerd door den majoor VON SYDOW.

Hetgeen mijne nieuwsgierigheid en ook die mijner collega's het meeste geprikkeld had, was het gezicht der landwehr-kavallerie, nadat zij nauwelijks drie dagen bijeen was. Wij kwamen echter reeds te laat, om de eerste inlijving der paarden te zien, zooals zij, in het ploeg-toilet uitgedoscht, waren aangekomen. Toen ik ze voor het eerst ontmoette, moesten zij regiments-exercitie houden.

Middelerwijl ik u geleiden zal naar het schouwtooneel, dat gij u, als een zeer vlak, uitgebreid stuk bouwland, van harden leemachtigen bodem, zeer goed zult kunnen voorstellen, zal ik wel eene soort van inleiding dienen te laten voorafgaan, ter aanvulling van het ontbrekende in mijne vroegere schets over het Pruisische krijgswezen (1). Daarenboven moest ik u plaatsen op het standpunt, waaruit ik in het bijzonder de landwehr-kavallerie heb gadeslagen.

In mijnen vorigen brief heb ik, bij gelegenheid der medegedeelde bijzonderheden over het leven van den Pruisischen minister van oorlog, Z. Exc. den generaal der infanterie VON BOWEN, iets over zijn Krumper-stelsel gezegd. Dat stelsel heeft zich ook over de kavallerie uitgestrekt, zoodat de stamlijsten der linie-regimenten, in het tijdstip dat dat stelsel vruchten moest dragen (in 1813), de namen

(1) Zie *Militaire Spectator*, 7de Deel, N°. 5 en volgende.

van een aanzienlijk getal Krumper hielden. Intusschen bleek het, dat het getal op te roepen weerbare mannen, die eenen ruiter-cursus hadden doorgelopen, in verhouding tot de infanterie, d. i. in de gewone wapenverhouding van 1:6, veel geringer was. Dit lag wel in den aard der moeijelijkheid, om binnen korten tijd ruiters te vormen, en in de overtuiging, door de ondervinding verkregen, dat zulk soort van ruiters, indien zij in hun burgerbedrijf niet met paarden blijven omgaan, zeer spoedig het geleerde vergeten. Het moest derhalve destijds geene verwondering baren, dat de formatie van ettelijke regimenten en bataillons infanterie, door het opkomen der Krumper, goed van de hand ging, terwijl de zamenstelling der Krumper-ruiterij, in de onderscheidene provinciën des rijk, zich geenszins voordeed als het uitvloeisel van een organiek beginsel. Het groot getal vrijwilligers, dat zich door eigene paarden bereden had gemaakt, voorzag gedeeltelijk in deze leemten, doch deze vrijwilligers waren op verre na niet allen kavallerie-krummers.

Ofschoon deze volks- of landwehr-kavallerie, in de veldtogten van 1813—14 en 15, zeer goede diensten moet hebben bewezen, vooral voor de velddienst en daaraan verwante diensten, had echter de ondervinding geleerd, dat bij het invoeren van de wet op de algemeene dienstplichtigheid, er ook zeer geschikt eene betere organisatie aan de landwehr-kavallerie kon gegeven worden. De toestand van het Pruisische finantie-wezen liet toch geenszins toe, om voortdurend eene kavallerie onder de wapenen te houden, die in verhouding tot de infanterie, op oorlogssterkte gebragt, zou staan als 1:6. Dat landwehr-stelsel over de artillerie en andere troepen uitstreckende, kon men als grondregel aannemen, dat het staande leger niets anders zou zijn dan eene oefenings-school voor het landwehr-leger, 't welk de eigenlijke weerbare magt van Pruisen zou daarstellen.

De manschappen derhalve, die door de wet op de algemeene dienstplichtigheid, der kavallerie werden toegewezen, zouden, na hunnen voleindigden driejarigen cursus bij het staande leger, twee jaren in de reserve verblijven, en daarna bij de landwehr-kavallerie overgaan, om hunnen verplichten dienstdag te eindigen.

Een driejarig verblijf bij de regimenten, en een tweejarig tijdvak bij de reserve, waaruit zij meermalen tot het doen van oefeningen bij de regimenten worden opgeroepen, zou de ruiters voldoende geschikt maken, om weder in korten tijd als oude en ervaren ruiters op te treden. Ten einde het geleerde te onderhouden, zouden de landwehr-ruiters van tijd tot tijd, vooral bij de groote korps-oefeningen be-

reden gemaakt, en met hunne eskadrons-formatie in regimenten vereenigd worden.

Het bereden maken zou, in tijd van vrede, geschieden door het huren van paarden, door de landlieden daartoe aan te bieden. Om hun dit smakelijk te maken, zou men gedurende dien oefeningstijd, voor elk paard 1 Thl. of f 1,80 daags betalen, waarvoor het paard daarenboven gevoed en verzorgd werd. Overigens zou het aangeboden paard bij de inlijving billijk getaxeerd worden, voor het geval dat het gedurende den oefeningstijd kwam te sterven, of afgemaakt moest worden. Daarenboven zou de eigenaar gewaarborgd worden tegen de gebreken die het paard konde bekomen, en bij verwonding of ziekte, op kosten van den Staat verpleegd worden tot aan de volkomene genezing, terwijl de eigenaar, gedurende al den tijd dat hij geen gebruik van zijn paard konde maken, regt behield op eene schadevergoeding van f 1,80 daags.

Aangezien de tijd dier groote oefeningen nu altijd gekozen moet worden in het tusschentijdvak van den oogst en den veldarbeid voor het volgende jaar, zoo begreep men, dat men nimmer gebrek zoude hebben aan paarden, ter oefening van de landwehr. Deze verwachtingen werden dan ook telkenmale met de beste uitkomsten bekroond, en bij elke bijeenroeping der landwehr-kavallerie, ontwaarde men dat er een veel grooter getal paarden werden aangeboden dan noodig was. Door zich nu bij de indeeling der dienstplichtige rekruten bij de kavallerie, zooveel mogelijk tot de zonen van boeren, en in het algemeen tot zonen van paardenhouders te bepalen, vermeende men, dat deze, zoodra zij tot de landwehr-kavallerie behoorden, ook veeltijds met hunne eigene paarden voor de oefening zouden opkomen. De schadevergoeding of huur der paarden zou dan wel hetzelfde blijven, doch de Staat uit de betere behandeling der paarden gedurende den oefeningstijd, vele voordeelen kunnen trekken, terwijl men, met opzigt tot de taktische bedrevenheid, ook verwachten konde, dat de eigenaren met beter toegeredene en voor het krijgsgebruik geoefende paarden zouden verschijnen. In deze verwachting werd men evenmin te leur gesteld.

Een dergelijke organieke maatregel was uitmuntend voor de vredes-oefeningen geschikt, en stond in goede verhouding tot de geldmiddelen voor de opkweeking en oefening van het leger beschikbaar. Dat echter het huren van paarden voor den duur van eenen veldtogt, en alzoo voor den voet van oorlog, onbestaanbaar was, zag men later in. Voor dusdanig geval dienden andere maatregelen te worden

voorgescreven. Eene nieuwe regeling dezer hoogstgewigtige zaak werd ook werkelijk verordend; doch toen er in 1839 onrustbarende toerusting in Frankrijk gemaakt werden, zag Pruisen in, dat het met opzigt tot de mobilisatie met paarden, nog meer afdoende maatregelen moest nemen. Er werd alzoo in genoemd jaar een soort van requisitie-stelsel bepaald voorgeschreven. Met andere woorden, ook de paarden werden aan de wet van algemeene dienstplichtigheid onderworpen, en dit was geldig voor al de beredene troepen en voor het transport-beheer.

Deze met der daad grootsche mobilisatie-maatregel, heeft al de voor de dienst bruikbare paarden dienstplichtig aan den Staat gemaakt, namelijk tegen betaling van eene gewaardeerde schadeloosstelling, die echter in geen geval de 120 Thl. of f 216 mag te boven gaan. Daar nu de regering bekend moet zijn met het getal bruikbare dienstpaarden, en tevens met hunne waarde, zoo zijn al de in voornoemde categorie vallende paarden, door de zorg der gewestelijke opper-presidenten en der landraden, op contrôles gebragt, die tweemaal in het jaar herzien worden. De gewaardeerde prijs van elk paard wordt daarbij uitgetrokken, zoodat de regering daarover dadelijk kan beschikken. De dienstpaarden der beambten en die der postmeesters zijn van deze verpligting alleen uitgezonderd.

Er bestaat alzoo een merkelyk verschil tusschen de mobilisatie der landwehr-kavallerie voor de oefening, en voor den oorlog. Vele kavallerie-officieren verzeckerden ons, dat de paarden die voor het laatste geval voor de dienst worden aangewezen, oneindig bruikbaar waren, dan die welke men voor den oefeningstijd van achter de ploeg weghaalde, en dat de oostelijke en meer landbouwende gewesten der monarchie, met de oorlogs-mobilisatie de schoonste remonte die men zoude kunnen wenschen van dadelijk bruikbare paarden kon en zou leveren. Zij wilden ons daarmede te kennen geven, dat wij in de loopende oogenblikken geen vastbepaalden maatstaf moesten nemen ter beoordeeling der waarde van de beredenheid der landwehr-kavallerie, in het geval eener mobilisatie ten oorlog.

Tot de landwehr-ruiters terugkeerende, moet ik nog bij een niet onbelangrijk punt verwijlen. Bij het staande leger namelijk, worden de jeugdige rekruten ingedeeld bij de kurassiers, lansiers, dragonders of hussaren. Zij krijgen derhalve eene speciale opleiding, naar gelang van het korps waarbij zij komen, eene opleiding, die natuurlijkerwijze verschilt naar den aard der wapening, naar de soort van paarden en harnachement, en naar den aard der dienst

waartoe zij in het veld kunnen geroepen worden. Deze verschillen te laten bestaan, en ieder dezer ruiters, ook weder in regimenten kurassiers, dragonders of hussaren, bij de landwehr te rangschikken, zou voor het beheer bijna onoverkomelijke zwaarigheden opgeleverd hebben, zoodat men besloot er slechts ééne soort van ruitery voor te bestemmen. Daartoe koos men het middelsoort ruitery, namelijk de lansiers, welke men rekende voor alle diensten te kunnen gebruiken.

Door de landwehr tot ééne soort van kavallerie te vormen, was men vele administratieve zwaarigheden te boven gekomen. Intusschen bleven er taktische moeilijkheden bestaan, waarover in der tijd veel gesproken is, en waartegen zich menige stem luide heeft doen hooren.

In de eerste plaats voorspelde men zich niets goeds uit de wapening dier ruitery, van het beginsel uitgaande, dat de lans het moeilijkste wapen is om te behandelen. Die ruiters meende men, welke der landwehr toegedeeld waren en geene opleiding bij de lansiers genoten hadden, zouden met dat vreemde wapentuig niets kunnen uitgrigten. De korpsgeest, vroeger met zooveel zorg bij hen ingevoerd, zou zoodoende ook verloren gaan, en de ruiters van het staande leger, welke bij de niet lansendragende regimenten ingedeeld waren, zouden geene aansporing vinden om zich op het gebruik hunner eigenaardige wapens toe te leggen, aangezien zij toch eigenlijk bestemd waren om het grootste deel hunner dienstplichtigheid bij de lansiers te volbrengen. Deze en gene zwaarigheden schijnen echter niet te hebben opgewogen tegen de zoeven bedoelde moeilijkheden, zoodat de zaak bepaald bleef. De generaal von BORSTEL moet echter de eerste geweest zijn, die bij het door hem gekommandeerde legerkorps ingevoerd had dat de kurassiers, dragonders en hussaren van zijn korps, vóór dat zij tot de krijgsreserve overgingen, door deskundigen in de behandeling van de lans werden onderwezen. Daardoor vermeende men in het aangeduide gebrek eenigzins te voorzien, terwijl de resultaten van dien aard waren, dat deze nieuwigheid voor het geheele leger werd voorgeschreven.

Ten anderen vermeende men, dat het afzonderlijk beheer van het eskadron landwehr-ruitery, gevoegd onder het bataillons-beheer (1), ook eenen nadeeligen invloed op het ensemble zoude uitoefenen, zoodra die eskadrons tot regimenten vereenigd werden.

(1) Zie *Militaire Spectator*, 7de Deel, N°. 3 en volgende.

Meer dergelijke zwarigheden moeten er geopperd zijn, en velen moeten het voor bewezen houden, dat zij, in weêrwil van vele voortreffelijke voorschriften tot leniging, zijn blijven bestaan. Doch hoe kan dit anders, daar zij voortspruiten uit den aard van de geheele inrigting. Dit mag wel vele mogendheden hebben teruggehouden om eene dergelijke volkswapening te paard in te voeren, en moet men aan den anderen kant erkennen, dat Pruisen de onbetwiste eer toekomt eener lofwaardige volharding bij het instellen en in stand houden eener organisatie, waardoor het ten allen tijde over ruim 17000 goed beredene ruiters der landwehr, eerste ban, kan beschikken; ruiters, die allen tusschen de 32—40 jaren oud zijn, en derhalve den krachtigsten mannelijken ouderdom bezitten. Dezelfde organisatie stelt ter beschikking van de regering een reserve-eskadron voor elk linie- en landwehr-kavallerie-regiment, welke te zamen ruim 11000 beredene ruiters uitmaken. Deze bij de eerste gevoegd, maken eene kavallerie-massa uit van ruim 28000 paarden; en telt men nu daarbij de 22800 paarden, welke de linie-kavallerie uitmaken, dan ziet men, dat Pruisen, door één mobielmakingsbevel, zijne staande kavallerie meer dan verdubbelen kan, en met eene kavallerie-massa van ruim 50000 paarden te velde kan gaan.

Over het algemeen rekent men, dat er jaarlijks 6000 ruiters uit de linie-regimenten in de reserve overgaan, en dat er 1000 om verschillende redenen van dit getal moeten afgetrokken worden, zoodat er jaarlijks 5000 tot de landwehr, eerste ban, overgaan. Dit maakt alzoo dat er voor de 28000 paarden, ruim 35000 gediende ruiters in de landwehr beschikbaar zijn.

Dat er zwarigheden van eenen anderen aard ten opzichte der mobielmaking bestaan, zal ik later aantoonen, dewijl het hier ontwikkelde slechts tot inleiding moet dienen om het standpunt mijner beoordeeling duidelijk te maken. Tot datzelfde einde zal ik vooraf nog moeten zeggen, hoe alles toegaat bij het opkomen der landwehr-ruiters, hetzij voor de gewone jaarlijksche veertiendaagsche oefening, of voor een langer tijdsbestek, namelijk voor de korps-manoeuvres, zooals nu plaats had.

De landwehr-mannen ontvangen dadelijk bij hunne aankomst in het stam- of depôt-kwartier, de monterings- en uitrustings-voorwerpen en wapens. De kleedingstukken worden gepast en des noodig verpast. Aan eene bewaring van de kleeding en uitrusting voor ieder man afzonderlijk, kan niet gedacht worden, dewijl er toch bij iedere mobielmaking eene verpassing zoude moeten plaats hebben, aange-

zien de menschen op dien leeftijd in sterkte van lichaamsbouw veranderen. Daarenboven zou het toch niet doenlijk wezen voor een aantal ruiters, die voor de eerste maal de landwehr-uniform aantrekken. Op dit eerste aanpassen van kleedingstukken wordt trouwens niet nauwkeurig gelet, omdat die eerste uitrusting de zoogenaamde derde of exercitie-tenuë is, en er geen tijd mag verloren gaan, aangezien de ruiters den daarop volgenden morgen tot de ontvangst, het toilet en het harnacheren der paarden geroepen worden. In weinig uren tijds zijn de 150 à 160 ruiters van het eskadron, uit de burger- en boerenkleeding, naar het uiterlijke, in kleeding en houding in soldaten veranderd. Het grootste deel der opgeroepen is toch nauwelijks uit de krijgsreserve van het staande leger ontslagen, en heeft — zooals men ons verzekerde — geen tijd gehad om het soldatenleven te vergeten. Zooals gezegd is, worden den volgenden morgen de paarden, welke den vorigen dag door eene commissie zaakkundig onderzocht, uitgezocht en gewaardeerd zijn, uitgedeeld. De paarden aan de landwehr-ruiters zelve toebehoorende, of door hen medegebragt, zijn eveneens aan dat onderzoek onderworpen. Het spreekt wel van zelf, dat de commissie nauwlettend moet waken, dat er geen paarden met opgestopte of verheelde kwalen, als gezond worden aangenomen, omdat de staat den eigenaren de teruglevering van gezonde paarden waarborgt.

De eigenaren der gezonde paarden zien, in hun belang, bij de uitdeeling toe, aan wie hun eigendom wordt toevertrouwd, en meesttijds worden er dan — zoo men ons zeide — den gebruikers premiën toegezegd voor de goede behandeling van deze dieren, 't welk somwijlen den gebruikers aardige gratificatiën bezorgt. De landwehr-mannen welke eigene, of geleerde en goedgekeurde paarden medebrengen, behouden ze in gebruik.

Zoodra de paarden ontvangen zijn, gaan de ruiters er mede naar de bewaarplaats der harnachementen. Zadel en harnachement worden daar uitgereikt en gepast. Met de meeste oplettendheid wordt dit gedeelte der mobielmaking gadegeslagen en onderzocht. De solide instructie welke de manschappen in dit gedeelte van de ruiterdienst ontvangen, gedurende hun verblijf bij de regimenten der linie, moet, volgens het zeggen van vele officieren, de beste vruchten opleveren bij dit bedrijf, waarin zij trouwens gadegeslagen worden door het eskadrons-kader. Zelden zou het dan ook noodig zijn, dat er zadel- of harnachements-stukken later verpast worden. Zij die eigene paarden medebrengen, zien uit den aard der zaak het scherpst toe. Zoodra zadel en harnachement gepast is, gaan de ruiters naar hun kwartier, om dadelijk voor

het uiterlijk voorkomen te zorgen. Aangezien het nu een groot voordeel voor de eigenaren is, dat zij hunne paarden gedurende den rusttijd van den landbouw, voor f 1,80 kunnen verhuren, en velen of de meesten reeds gediend hebben, en zij eindelijk zeer goed weten wat het uiterlijk voorkomen voor een rijpaard afdoet, heeft men ook elk jaar minder werk aan het toiletteren der paarden, of aan het aanbrengen van behoorlijk beslag, dat eene voorwaarde der aanneming is. Voor alle gevallen is men verzekerd, dat de paarden, die daags te voren den ploeg of de kar verlaten hebben, vier uren na de aanneming — wat het uiterlijke betreft — in het eskadron kunnen vertoond worden. Reeds des namiddags houden de officieren naauwkeurige inspectie over hunne pelotons, aangezien het eskadron den derden dag, en somwijlen reeds het regiment, in exercitie-tenue vereenigd wordt.

Men zeide ons, dat de aard der aangeboden paarden, wat hunne geschiktheid voor de ruiterdienst betreft, in de onderscheidene gewesten zeer verschilt; dat de oostelijke gewesten, in dat opzigt, een oneindig beter slag van paarden beschikbaar hadden, en dat wij, ten dien aanzien, juist in de Rijn-provinciën, een staaltje van landwehr-kavallerie zouden zien, dat het slechtste bereden was. Intusschen zouden wij toch nog kunnen opmerken, dat het VII korps, uit de Westfaalse akkerbouwende provincie, ten aanzien der beredenheid, nog veel op het VIII korps voor had, dat zijne paarden uit een meer bergachtig en wijnbouwend gewest moest trekken.

Door dit beknopt overzicht, waartoe de praktische kennis van onzen vriend N. mij vele bouwstoffen gegeven had, zal het u welligt mogelijk zijn, het nu volgende beter te doorgronden. Het zal u, zoo ik vertrouw, ook niet verwonderen, dat mijne nieuwsgierigheid ten sterkste geprikkeld was op den indruk, welken het eerste gezigt van dit criterium der Pruisische volkswapening op mij zoude maken. Ik besepte toch maar al te goed, wat de kracht zoude zijn, waarover Pruisen beschikken kan, indien de landwehr-ruiterij ten deele voldeed aan den lof, die vreemden en de Pruisen zelve aan deze krijgsinrigting hebben toegezwaid, vooral als men Pruisen voor een oogenblik beschouwt als de gewapende en voorbereide voorhoede eener Europeesche coalitie tegen de veroveringszucht der fransche natie, en wel na het bekend worden van het ontzettend groot gebrek aan paarden, waarin Frankrijk moest voorzien, toen het den schijn aannam van het zwaard te willen trekken. Hier tóch geldt het een vraagpunt, waaruit men vermoedelijk het overwigt kan afleiden dat Pruisen op Frankrijk zoude kunnen hebben in de eerste strijdhandeling, indien men daarbij na-

melijk de organisatie, de taktische bedrevenheid, de gewooneheid aan den krijg, en de zedelijke drijfveren als gronden van vergelijking en beoordeeling kan en mag aannemen. Dat eene groote massa goed beredene, goed geoefende, en goed aangevoerde kavallerie, een zeer groot gewigt in de schaal der oorlogskans legt, op eene partij die daaraan gebrek heeft, zal men toch wel niet betwijfelen, vooral wanneer die partij de Fransche natie is.

Er viel derhalve veel op te merken; er was veel te zien bij dit eerste bezoek, te meer, daar wij in de gelegenheid zouden gesteld worden om de vorderingen na te gaan, die de huurpaarden in hunne afrigting voor krijgsgebruik, binnen den tijd van veertien dagen à drie weken zouden maken.

Het had mij leed gedaan, dat ik niet reeds de eerste maal dat het 20de landwehr-regiment bijeen was, op het exercitieterrein was geweest, hoewel mijn collega V. M. mij verzekerde, dat ik niet veel verloren had. De paarden moeten toen nog zeer onrustig in het gelid geweest zijn, hoewel de ruiters blijken gaven, dat zij de moeilijkheid hunner taak hadden begrepen, en zodoende alle, zelfs gewone boeren-hulpen aanbragten, om de paarden rustig te doen staan, terwijl zij het gebruik der beenen en sporen zorgvuldig vermeden, ten einde het slaan en dringen in het gelid te vermijden. — Intusschen had men reeds eenige regiments-evolutiën, doch alles in stap gedaan, waarbij men zich tot eenige weinige op- en afmarschen bepaald had.

Toen ik gezegd regiment voor de eerste maal zag, was het de derde maal dat het vereenigd was. Wij troffen het zeer gelukkig, dewijl de generaal von STRANTZ juist bezig was eene inspectie over het regiment te houden, waardoor wij in de gelegenheid waren, de gelederen langs te rijden.

De paarden stonden reeds vrij bedaard, doch vele ruiters moesten boeren-hulpen aanwenden om ze loodregt op de lijn van bataille te houden. Het uiterlijk voorkomen der paarden was voldoende, en hoewel men aan hunnen verschillenden bouw en hunne houding, zeer goed kon opmerken dat het geene geregelde kavallerie-remonte was, en dat de meeste paarden weinig of niet toegereden waren, moesten wij echter bekennen dat onze verwachting overtroffen was. De ruiters kon men een uitgezocht krachtig personeel noemen, terwijl hunne houding en de behandeling hunner paarden, vooral om de voor- en achterhand in evenwigt met het geheel te brengen, sprekende blijken gaven van eene solide rijkunstige afrigting. Als men hier op nevenzaken had willen letten, dan had men kunnen uitweiden over de tenue der ruiters, die over het algemeen alles behalve sierlijk en

net was, ja welligt had men moeten zeggen, dat de manschappen er vuil uitzagen. Wij begrepen echter maar al goed, dat de verzorging dezer den ploeg ontloopenen paarden maar al te zeer den tijd en de aandacht der ruiters had vereischt, dan dat er veel tijd kon overgeschoten zijn om de reeds versletene exercitie-tenue in behoorlijke orde te brengen.

Nadat de generaal zijne inspectie gehouden had, liet hij ieder man in stap voorbij zich defileren, met afstanden van 8 tot 10 passen. Ieder ruiter moest, voorbij den generaal gaande, met de lans den steek voorwaarts toebrengen, en zij die een eigen paard bereden, moesten zulks luide zeggen. De gang der paarden was vrij geregeld, vooral bij het 1ste eskadron, waarbij wij tot 60 eigene paarden telden, en die alzoo door de ruiters eenigzins waren toegereden. Over het algemeen kon men reeds genoegzaam te voren zien, welke paarden eigene waren, dewijl deze ons de bruikbaarste voor de krijgsdienst voorkwamen. De steek voorwaarts werd eenvoudig door het uitstrekken van den regter arm gedaan, en daar dit juist geen groote bedrevenheid vorderde, konden wij geen oordeel vellen over de geoefendheid in het gebruik der lans.

Dit regiment rukte, even als andere, voor de exercitie met vier eskadrons uit. Elk eskadron was in vier pelotons, ieder van 10 rotten ingedeeld.

Daarna zagen wij eenige regiments-evolutiën, altijd nog in stap. Het waren meest allen formatiën in bataille, waarbij de linie niet afgebakend werd. Na iedere formatie werd er op eene uitgestrektheid van een honderdtal passen, in het front gemarcheerd, om daarna weder met pelotons regts of links uit te zwenken en in kolonne te komen. Verder zagen wij twee depløjementen, daarna weder den frontmarch, en eindelijk de uitspreiding van het 4de peloton in tirailleurs, doch eveneens in stap, het inrukken der tirailleurs, het terugtrekken in linie, en het af- en opstijgen.

Al deze bewegingen werden met weinig order en ensemble uitgevoerd; doch hoe kon het anders? Opmerkelijk toch was het, de bemoeijingen der ruiters te zien, om hunne paarden bedaard te houden en te doen gehoorzamen, zonder achteruit te slaan. Over het tiraileren kon natuurlijk geen oordeel geveld worden, omdat de oefening daarin zich slechts tot eene aanwijzing der in te nemen ruimte had bepaald. Het op- en afzitten was evenmin ordelijk, en ging met vele correctiën en gedruisch gepaard. Had men in dat oogenblik ons oordeel gevraagd opzigtelijk den vermoedelijken tijd, welken dit regiment noodig zoude hebben, om eene

tamelijk bruikbare kavallerie te zijn, dan zouden wij eenstemmig daarvoor ruim twee à drie maanden hebben gesteld.

Wij hadden echter toen niet gerekend hoeveel invloed eene vroeger ontvangene, goede rij-instructie op de afrigting dier paarden kan hebben.

Het 5de regiment lancers (linie) was op hetzelfde terrein aan het manoeuvreren, en riep derhalve onze aandacht mede in. Het verschil tusschen dit en het vorige regiment was groot, vooral wat de paarden betreft. De manschappen hadden echter een minder goed voorkomen, daar zij jong en niet zoo krachtig gebouwd waren als de landwehr-ruiters. Over de netheid konden wij niet oordeelen, daar zij reeds met stof bedekt waren. Ook hier zagen wij dezelfde manoeuvres uitvoeren, namelijk op- en afmarcheren, depløjementen en daarna frontmarchen of aanvallen, vervolgens door uitzwenking de kolonne formeren. De opmarchen en depløjementen werden in draf, bijzonder snel en gelijkmatig uitgevoerd. Ook hier werd de lijn van bataille niet afgebakend, de rigting van het eerste gelid was telkens uitmuntend en nimmer werd de bataille-lijn overschreden; de rigting geschiedde ook zeer snel en zonder correctiën. Zonderling was 't, dat wij telkens opmerkten dat men zich des te minder aan het tweede gelid liet gelegen leggen, 't geen zelden op zijn' afstand en gerigt was. Later zagen wij datzelfde gebrek bijna bij alle regimenten, waaruit wij opmaakten, dat men dit niet voor noodzakelijk hield, zoo het eerste gelid slechts gerigt en gesloten bleef.

Het uitspreiden, het tiraileren en het verzamelen der tirailleurs ging goed, terwijl wij daarbij konden opmerken dat de paarden goed afgerigt en de ruiters volkomen meester waren van hunne paarden. De gangen waren regelmatig.

Na een depløjement, zagen wij dit regiment tweemaal achtereen eene charge maken, die beiden zeer goed uitvielen. Mijn collega V. M. vond dat de charges te lang aanhielden, en dit moest ik toestemmen. Men zeide ons dat het reglement zulks voorschreef. Ten slotte defileerden de beide regimenten in stap, dat door het 5de regiment bijzonder goed gedaan werd. Het 20ste landwehr, hoewel nog met weinig ensemble defilerende, overtrof echter nog onze verwachting. De laatste remonte-paarden waren met hunne ruiters wel op het terrein, doch nog niet ingedeeld. Dit deed men om ze zooveel mogelijk te sparen, doch door hen te doen mede marcheren, zocht men ze langzaam overal aan te gewinnen. Na alles gezien te hebben, moesten wij toestemmen, dat het 5de regiment een zeer goed en zeer geoefend kavallerie-regiment was, 't welk met veel tact manoeuvreerde.

In het naar huis gaan, vergezelden wij den generaal von STRANTZ een eind wegs. Wij spraken toen over de manoeuvre-methode, en vroegen, of men zich altijd tot die eenvoudige manoeuvres bepaalde. Zoowel deze generaal, als later ook de generaal von DER GRÖBEN, beantwoordden deze vraag met te zeggen, dat men zich de vraag voorstelde, waartoe de kavallerie in den werkelijken oorlog eigenlijk geroepen werd? en het antwoord was: het doen van snelle marschen, zonder de paarden uit te putten; met op adem zijnde paarden op het punt aan te komen, waar men gevoeglijk in den frontmarsch konde overgaan, om daarna aan te vallen, of eskadronsgewijze op te marcheren en afzonderlijk aan te vallen. De regimenten moesten alzoo bijzonder geoefend wezen, om snel en met orde te kunnen opmarcheren of deplouieren, en dadelijk gerigt te wezen, ten einde, zonder verwarring en gedrang, terstond na den opmarsch te kunnen aanvallen, of zich gedeeltelijk of geheel in tirailleurs op te lossen, en eindelijk, om zich daarna in den kortst mogelijken tijd te herzamelen, en dan te chargeren. Ofschoon nu de geheele manoeuvre-school werd doorgelopen, had men echter wijselijk ingezien — den korten diensttijd vooral op het oog hebbende — dat men zich hoofdzakelijk moest toeleggen op datgene, wat de oorlog het meest vorderde; en aangezien de aanstaande groote manoeuvres een vrij getrouw beeld van dien werkelijken oorlog zouden geven, was het niet meer dan natuurlijk, dat men zich daartoe voorbereidde. Men lette bij dat alles zeer op ge-regelde gangen, op het goed zadelen en harnacheren der paarden, ten einde ook aan de vorderingen van snelle en goede marschen te kunnen voldoen. Dit alles was, naar onze wijze van zien, zeer goed begrepen, waartegen men bil-lijkerwijze niets kon inbrengen. Aan de paradesucht werd alzoo niets geofferd, voor 't minst niet in het manoeuvre-ren, zelfs zag men niet zeer scherp naar de pelotons, divisien of eskadrons, zoolang zij nog in den opmarsch waren, doch het doel, namelijk: snel in linie te komen, en dan goed vierkant en gerigt te zijn op het kommando *halt!* dit was, volgens onze zegslieden, het criterium van kavallerie-ma-neuvreervaardigheid. Ook daarop zeiden wij: *concedo*.

De regiments-evolutien van het 8ste regiment hussaren, dat in Dusseldorf garnizoen hield, had ik niet kunnen bijwo-nen. Uit de aantekeningen van mijnen vriend VAN MERLEN, kon ik echter eene vergelijking maken, die ik later bij de bri-gade- en divisie-oefeningen volkomen juist vond. Dit regi-ment had eene heide tot oefeningsplaats, zeer dor en zandig van aard, hier en daar met hoogten, laagten en zachte glooijin-

gen voorzien. Aan eene zijde van dit exercitie-terrein waren wallen en slooten ge-graven, ter lengte van een eskadron.

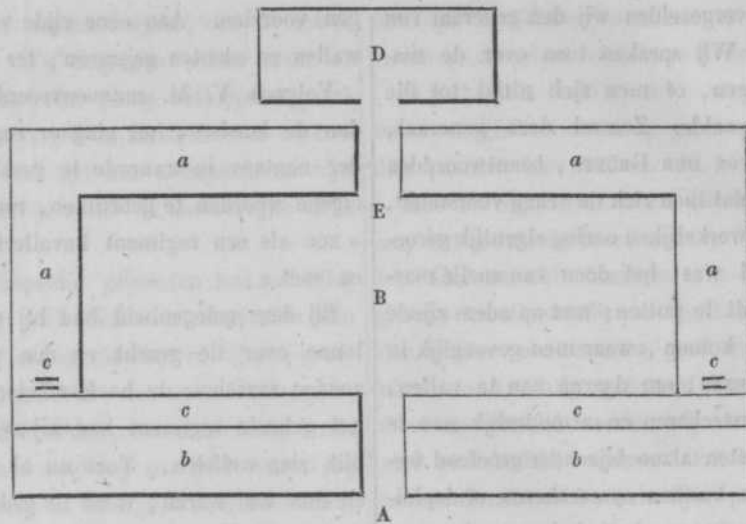
Volgens V. M. manoeuvreerde dit regiment nog sneller dan de lancers; het ging er regt op hussarenwijze toe, zon-der nogtans in wanorde te geraken, en, om mijns vriends eigene woorden te gebruiken, manoeuvreerden deze hussaren « zoo als een regiment kavallerie dit behoort te doen: kort en snel. »

Bij deze gelegenheid had hij eene geopende eskadrons-ko-lonne over de gracht en den wal zien springen, vlug en zonder aarzelen; de hoofd-officieren gingen daarbij voor. Van het geheele regiment had hij slechts drie paarden een oogen-blik zien weifelen. Toen nu al de eskadrons over de sloot en den wal waren, werd er gedeploijeerd en het inrukken der tirailleurs geblazen, die achter gebleven waren. Deze sprongen allen rennende, zonder aarzelen over de beide ter-rein-accidenten. Dadelijk na dat inrukken werd er een goede, doch weder te lang gerekte aanval gedaan. Het defileren met eskadrons was ook bijzonder goed gegaan.

Na afloop dezer evolutien, had V. M. de oefeningen ge-zien van eenige hussaren, welke drie jaren gediend hadden, en die nu aan den generaal von STRANTZ waren voorge-dragen, om als onder-officier bij de landwehr-kavallerie te worden ingedeeld. De generaal deed deze ruiters de lessen in de drie gangen uitvoeren, alsmede al de bewegingen met de sabel doen; vervolgens moest een der officieren met hen theorie houden over de pligten van den onder-officier, over de wijze hoe zij met de ruiters en paarden moeten omgaan, alsmede over de dienst in de kantonnementen, te velde, enz. Dat alles was, volgens V. M., zeer voldoende.

Tot mijne aantekeningen terugkeerende, en deze datums-gewijze volgende, moet ik nog eenige reeds beloofde bij-zonderheden vermelden van ons bezoek in de stallen van het 8ste regiment hussaren, op den 21sten Augustus. Zij kunnen tevens dienen tot aanvulling van 't geen wij op het terrein, ten opzichte van paarden en harnachementsstukken gezien had-den, waarover ik ook om die redenen gezwegen heb.

Met den bouw der schoone kavallerie-kazerne en stallen in de Neustadt, was men in het jaar 1824 begonnen; zij was in het jaar 1826 geheel voltooid en bewoonbaar. Voor zoover eene wandeling door dit grootsche gebouw zulks toe-liet, maakte ik in mijn notitie-boek eene schets van zijnen platten grond. Daarop afgaande, zal men zich de inrigting *telle quelle* door de navolgende omtrekken kunnen voor-stellen:

A is de frontzijde naar de straat gekeerd, drie verdiepingen hoog. Het geheele blok *bb* is de kazerne en in kamertjes, voor tien man ingerigt, verdeeld. *CC* is een ruime gang, helder verlicht door vensters, die op de groote ruime binnenplaats B uitzien. Op vier plaatsen van dezen gang zijn trappen geplaatst, die naar den gang en naar de kamertjes der tweede verdieping, enz. voeren. Uit den ondersten gang, gaat men op twee plaatsen, bij *cc*, met drie treden in de 0,80 el lager liggende stallen *aa*, welke onderscheidene uitgangen hebben op de binnenplaats, en van daarook door basculerende vensters, licht en lucht ontvangen. Vlak tegenover de hoofdingang van het gebouw, is bij E een breede doorgang naar de ruime manege D, welke afzonderlijk staat.

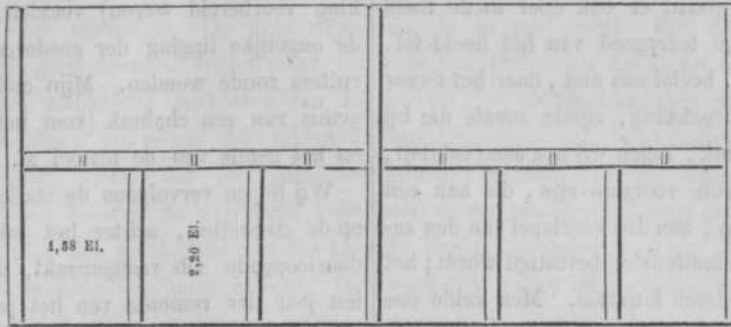
De binnenplaats B is ruim genoeg voor de detail-oefeningen van een eskadron. Zoo ik mij in de proportie der deelen van het figuur eenigzins mogt hebben vergist, vergete men niet, dat het slechts eene schets is, op het oog en wandelende opgenomen, waarbij mijne aandacht ieder oogenblik door verschillende voorwerpen werd afgetrokken. Mijn maatstok kon ik slechts bij kleinere, volgende details gebruiken.

De kazerne liepen wij vlugtig door, dewijl het ons vooral te doen was om de stallen te zien. Daarin aftredende, kwam ons bij den ingang de gefreite kommandant der stalwacht van het aldaar gestalde eskadron (met 7 hussaren als stalwachten) tegen, zette zich in positie, en rapporteerde aan den overste Rigor, die door den Prins von Croÿ met een oogwenk, als de hoogste in rang zijnde, was aangewezen, het nieuws op zijne wacht, en het getal paarden van het eskadron dat gestald was, benevens het getal zieke paarden, de aard der ziekte, enz., enz. In elken eskadrons-stal had dezelfde ceremonie plaats. Wij hoorden dat dit een gebruik

was, en dat zelfs patrouilles of ordonnances, op weg zijnde en een' officier ontmoetende, evenzoo halt en rapport hunner zending of opdracht maken. Later is ons dit meermalen voorgekomen, zelfs door rijdende ordonnans-officieren, die wij op weg ontmoeteden.

Bij het inkomen van den stal, zagen wij reeds met een oogopslag overal eene volmaakte order heerschen, en hoewel wij hier konden vooronderstellen, dat ons bezoek reeds den vorigen dag aangekondigd was, hebben wij echter meermalen geheel onverwacht andere stallen bezocht, en er dezelfde orde bevonden.

Het eerste dat ons trof, was de ruime middengang tusschen de paarden, die links en regts met de achterstellen naar elkander gekeerd stonden. Deze gang was 3,20 ellen breed. Over den met groote keisteenen bestraatten bodem, eenigzins hoogvormig gelegd, was eene compositie gestreken, bestaande uit leem, kolengruis en ossenbloed. Deze compositie wordt er in verschillende lagen opgebracht, welke afzonderlijk gedroogd worden, tot dat het geheel eene dikte van 0,5 tot 0,7, en juist het beloop van den steenen bodem heeft. Deze kunstvloer was zeer veerkrachtig, en hard genoeg om geene indrukken van schoenen of hoefijzers te laten. Men zeide ons, dat dit diende voor mindere slijttaadje van het beslag en het schoeisel der ruiters, die des winters vele detail-oefeningen in deze gangen moesten doen. De afstand der lantierpalen van midden op midden, was 1,58 el. Elke derde lantierpaal ging tot aan de hooge zoldering en diende alzoo tevens tot steun der fourage-zolders. De twee tusschen beide staande palen waren slechts 2,20 el hoog, en door eene doorgaande liggende rib verbonden. De navolgende schets zal deze inrigting eenigzins kunnen verduidelijken:

De vloer onder de paarden, was ook met groote steenen bestraat, doch de paarden stonden allen op de paljas. Er waren ook kniebakken, waarin het drooge legstroo kon geborgen worden. Tusschen de paarden waren lantierboomen; de paarden zelve waren met ligte, wit lederen stalhalsters, aan eene dergelijke lederen longe bevestigd. De longe liep door een' ring, welke in het midden aan de krib vast zat. Afzonderlijke ijzeren, van boven opene korven, dienden tot ruif.

De zadels hingen open aan de lantierpalen; aan dezelfde pin hangt het hoofdgestel, binnen in den zadel, met den verlakten neusriem (het eenige stuk dat verlakt is) naar voren. De deken ligt gevouwen boven op de voorzijde der pistool-holsters, welker bodems of uiteinden door eenen stevigen, met twee oogen voorzienen riem, op den bepaalden afstand worden bijeengehouden. Deze riem blijft in den stal achter, wanneer er uitgerukt wordt, en hangt dan met een der oogen aan de zadelpin. Ter hoogte van den achterlepel van den zadel, is een blikken kastje, van boven open, aan den lantierpaal aangebracht, waarin de achterlepel rust. Het ledertuig zag er goed uit: de stooten waren sterk, het leder was zeer leenig; dit was in het bijzonder met de buiksingels het geval, waarop men naauw toezag. De singels hadden slechts eene gesp. Men zeide ons, dat het ledergoed gedurende de vijf dagen der week, met engelsche of slappe was gepoetst, doch des Zaturdags met vischtraan ingewreven werd.

De scharen der stangen waren alle regt en van hetzelfde model; het bovendeel 0,45 en het onderdeel 0,9 el lang. De stangstoot-oogen waren rond. De teugelstoot-ringen waren met wervels aan de scharen bevestigd; de mondstukken en de tongvrijheid verschilden zoowel in afmetingen als gedaante, waardoor men steeds in de gelegenheid was, om elk paard naar eisch te kunnen opstangen. De stangen en de kinketens waren vertind, even zoo de stijgbeugels. Daardoor werd er niet alleen tijd gewonnen, die anders met

poetsen zoude verloren gaan; maar ook de stangen leden nu niet onder het gedurig poetsen. Zij werden bij het afstangen, even als de stijgbeugels, in water afgespoeld, en zonder af te droogen opgehangen. Slechts eens in het jaar moesten deze voorwerpen op nieuw vertind worden. Men hield het voor eene bewezene daadzaak, dat de onkosten van het vertinnen op verre na zoo groot niet waren als de onkosten die bij de manipulatie van het glad poetsen of polijsten, en alzoo door het verbuigen en slijten dezer voorwerpen, werden veroorzaakt.

De (opper-) wachtmeester van het eskadron vervoegde zich nu bij ons, en stelde zich onder onze orders, om alle inlichtingen te geven die wij zouden verlangen. De uiterst beschaafde en zeer kundige man scheen vereerd met al de vragen waarmede wij hem bestormden, terwijl zijne antwoorden en aanwijzingen ons in de gelegenheid stelden om des mans uitgebreide technische en dienstkennis van zijn vak te leeren kennen.

Toen wij de zadels (bokken) onderzochten, liet hij eenige nieuwe bokken zonder ijzer beslag zien, die op dat tijdstip beproefd werden. Zij waren zeer ligt, doch men vreesde dat zij niet tegen de hitte zouden bestand zijn. Ik herinnerde mij, dat de Franschen soortgelijke onbeslagene zadelbokken in Algerie beproefd, doch afgekeurd hadden. Het model der zadelbokken (vooral bij de ligte kavallerie, lansiers en rijdende artillerie in gebruik) en het beloop der stegen kwamen ons zeer doelmatig voor. Zij waren eenigzins ruimer van zitting en van voren lager dan de onze. Uitwendig zijn zij allen gelijk, doch er zijn vijf soorten, voor vijf verschillende paardenruggen. Bij de aanneming worden zij op vijf ijzeren modellen gepast.

De dekens waren goed bearbeid, digt en van vrij fijne wol. Zij waren ligter en dunner dan onze paardendekens, en werden in negen deelen gevouwen. Een paard werd er voor ons opgezadeld en gepakt, en toen zagen wij duidelijk dat de zadelbok digter op den rug van het paard lag, en

het omdraaijen van den zadel daardoor bemoeijelijkt wordt, terwijl het besturen van het paard er ook door in de hand wordt gewerkt. Het overige ledergoed van het hoofdstel, van het voor- en achtertuig, beviel ons niet, daar het zwaar en breed was. Behalve de bepakking, zijnde zooals die bij onze ligte kavallerie in gebruik, zagen wij nog eene veldbijl, waarvan 24 man per eskadron voorzien zijn, die aan een riem, door den steel gestoken, aan den voorlepel van den zadel gehangen en tegen de pistoolholster bevestigd wordt; het ijzer gedeelte steekt in een lederen foudraal. Men zeide ons ook dat de veldhalsters alleen te velde, en nimmer anders worden aangegespt. Eindelijk vertoonde men ons de pakking van het kookketeltje, dat in een grijs (voor parade wit) linnen zak gestoken, met een kruisriem en lis aan den achterlepel gehangen, en stevig onder het linker uiteinde van den mantelzak vastgemaakt wordt. Deze mantelzakken, van ronden vorm (voor de kurassiers met vierkante bodems) waren vrij groot. Zij zijn voor de geheele kavallerie van grijs laken, en niet sierlijk.

Men liet ons ook een zadel zien, die van onder zeer net, met een dun gevlochten stroomat voorzien was. Op de linker zijde dezer mat was eene vrije opening. Deze zadel diende voor een gedrukt paard, dat zoodanig werd opgelegd, dat de bedoelde opening juist boven het gedrukte deel kwam, waardoor op dit deel geene wrijving of verhitting konde plaats hebben. Later zagen wij twee dergelijke toebereide zadels in de lansiers-stallen.

Bij dit en bij het 4de regiment dragonders (van het VIII korps) werd eene nieuwe bepakkingswijze beproefd, welke onze vorstelijke geleider ons deed aanwijzen en voor ons deed opleggen. De meeste goederen, die anders in den mantelzak geborgen worden, deed men hier in de binnenzakken van een groot zadelkussen. De overige voorwerpen werden in twee lederen poetszakken, die de beide pistoolholsters vervingen, geborgen. Daar nu bij deze bepakking eene ligte kleine percussie-karabijn behoorde, rekende men de pistool overbodig. De onbeslagen zadelbok, die men ons reeds had laten zien, behoorde bij deze bepakking. Het voornoemde zadelkussen verving den chabrak; ook was er geen voor- of achtertuig aangebragt. De mantel werd kort gerold, aan den achterlepel bevestigd, zoodat de voorlepel geheel vrij was, en de hand dus behoorlijk kon geplaatst worden.

Men zei ons, dat dat alles zeer goed voldaan had, doch dat de groote kosten aan de verandering van het in gebruik zijnde verbonden, zeer waarschijnlijk de invoering van een en ander zouden beletten. Toen wij echter op het vlugtig gepakte

zadelkussen (en in het veld moet men op eene vlugtige pakking voorbereid wezen) voelden, kwam het ons voor, dat de ongelijke ligging der goederen, op lange marschen, veel ruiters zoude wonden. Mijn collega V. M. keurde ook het gemis van een chabrak (voor het drooghouden der goederen) en het gemis van de pistool af.

Wij liepen vervolgens de stallen door, en bemerkten nog, op de etiketten, achter het midden der paarden, aan de doorlopende rib vastgemaakt, den naam, het nummer en het jaar der remonte van het paard.

De pompen waren binnen den stal; bij elke pomp stonden twee zeer groote kuipen, waarin water gepompt wordt, eenigen tijd vóór dat men de paarden laat drinken. Door de warmte van den stal, wordt de ijsskoude van het water zeer spoedig getemperd. De paarden worden op hunne plaats en uit emmers gedrenkt.

Op het einde van den stal van ieder eskadron, bij de haverkisten, hangen zwarte borden, waarop de verschillende verplichtingen en consignes der stalwachten, in zeer leesbaar schrift, geschilderd waren. Onder deze consignes stonden de namen der stalwachten en die van den officier en onder-officier der week, met wit krijt geschreven. Op een ander bord was aangeteekend het bijzonder voeder, dat aan sommige paarden moest gegeven worden; dit had vooral betrekking op de remonten. Over de paarden heb ik reeds met een woord in mijnen tweeden brief gesproken. Het gezigt van de vele hier vereenigde paarden, bevestigde het daar ter plaatse uitgesproken oordeel: Zij schenen schraal en veel door de hitte geleden te hebben, hoewel men ons verzekerde, dat zij, na een dag rust, zeer moedig en vrolijk den stal verlieten. Wij konden niet begrijpen dat deze ligt geknoken dieren zooveel spierkracht bezaten. Ook de gelijksoortigheid der paarden trok vooral onze aandacht; de meeste waren uit de oostelijke remonte-depôts; de paardenteelt werd in het Westfaalsche thans zeer aangemoedigd en reeds begon men uit dit gewest remonte-paarden te trekken, waarvan men er ons eenige aanwees. Zij hadden den fraaijen en evenredigen bouw der andere paarden niet, meer afhangende kruisen en lager geplaatste staarten, en hoewel iets sterker geknoken, zeide men ons echter, dat zij op verre na niet de spierkracht van de andere remonten bezaten. Intusschen moest men bekennen, dat de paardenteelt en het slag van paarden, in Westfalen zeer veel verbeterd was. Men liet ons vervolgens eenige paarden zien, die in October plaats zouden moeten maken voor de nieuwe remonte. Onder deze waren nog zeer goede en bruikbare paarden, doch daar ieder re-

giment jaarlijks 62 remonte-paarden ontvangt, zoo moest men de minst bruikbare wel afschaffen. Op deze wijze kunnen de regimenten altijd goed bereden wezen; dat zij dan ook werkelijk zijn. Het gelijktijdig aankomen van de remonten in de maand October, en tevens der rekruten ($\frac{1}{3}$ gedeelte van het eskadron) kwam ons zeer aanbevelenswaardig voor. Immers dan houden de exercitiën voor de geoeffende ruiters op, omdat een groot deel van het kader bemoeid is met de opkweeking der jonge ruiters. De oudste en beste ruiters houden zich alsdan, gedurende de wintermaanden, bezig met de verzorging en afrigting der jonge paarden, welke in het volgende jaar in het eskadron, in de maanden Augustus en September, of bij den grooten exercitietijd, alle diensten kunnen mede doen. De groote gedekte rijbanen, bij de stallen geplaatst, verschaffen gedurende den winter de geschiktste middelen tot afrigting. Dit punt mag men vooral als navolgenswaardig aanbevelen, en verdient verreweg de voorkeur boven het stuksgewijze aanvoeren van remonte-paarden, in verschillende tijdperken van het jaar, waardoor de afrigting verbrokkeld wordt en dikwijls andere oefeningen hinderlijk is.

Twee eskadrons van elk regiment ontvangen alzoo 16, de beide anderen 15 paarden; het daarop volgende jaar ontvangen de beide laatsten op hunne beurt ieder 16 remonte-paarden. Ieder regiment ontvangt zijne paarden uit een aangewezen remonte-depôt, waar zij te voren door eene remonte-commissie uitgezocht zijn naar grootte, geslacht, en, zooveel mogelijk, naar kleur, om ten aanzien van het laatste geen te groote bontheid te hebben. Nadat deze paarden vervolgens in kavelen van 62 paarden, en voor de zware kavallerie, de lansiers, de dragonders of hussaren, naar bouw en grootte verdeeld zijn, krijgt elke kavel, b. v. die voor de lansiers, enz. bestemd, een nommer, en dan laat de commissie voor die regimenten lansiers, welke zich aan dat depôt moeten remonteren, een nommer trekken, om te zien welke kavel aan hen wordt toegewezen. Alsdan blijven zij naar het lot voor de regimenten bestemd, en worden door een transport van de respectieve regimenten afgehaald. Tot het doen dezer transporten worden de paarden gebezigd welke dat jaar op reform komen.

Vóór dat de remonten onder de ruiters worden verdeeld, worden uit al de aanwezige paarden, de zoogenaamde *charge*- of dienstpaarden der officieren uitgezocht, en naar gelang van het benoodigde voor elk regiment, verdeeld en vervolgens verloot. Ieder 1ste en 2de luitenant krijgt namelijk van den Staat een dienstpaard, dat, na vijf jaren door hem gebruikt te zijn, zijn eigendom wordt, terwijl hij dan

weder regt op een dienstpaard *in natura*, of op deszelfs waarde in geld heeft. Het tweede paard moet hij-zelf afschaffen. Indien nu dat dienstpaard in het eerste jaar niet goed uitvalt, en als officiers-paard minder bruikbaar geacht wordt, dan beoordeelt zulk eene commissie van officieren uit het regiment, bestaande uit een' eskadrons-kommandant, een' eersten en een tweeden luitenant, vóór dat de remonte-paarden in de depôts verdeeld worden, Vindt de commissie, dat er werkelijk zulke officiers-dienstpaarden bij het regiment aanwezig zijn, dan wordt zulks aan de regiments-commissie gemeld, die andere officiers-dienstpaarden beschikbaar stelt, terwijl de afgekeurde alsdan, in mindering van het getal remonte-paarden, bij de respectieve eskadrons, als troepen-paarden worden ingedeeld. Op deze wijze worden de officieren zeer goed bereden, en aangezien het allezins in hun belang is, om de ontvangen dienstpaarden zorgvuldig te behandelen, dewijl zij in de beste jaren (9—10 jaren) hun eigendom worden, zoo kunnen zij, na de eerste vijf jaren, nog een jong of derde paard ontvangen (van paarden-belasting is geen spraak) en dit opkweeken. Is het tweede dienstpaard afgerigt, dan kunnen zij hun oudste of eigen paard verkoopen, waardoor zij dan kosteloos bezitter van twee paarden worden. Hoewel nu de Staat aan deze officieren slechts twee rations fourage toestaat, wordt echter de liefhebberij voor paarden, voor de rij- en afrigtingskunst op velerhande wijze aangemoedigd; eene aanmoediging waarvan de kavalierie-dienst de beste vruchten trekt.

Nadat wij deze en gene bijzonderheden hadden nagegaan, vroegen wij om eenige wapens te mogen bezigtigen. De karabijnen, pistolen en sabels waren van oud model, en schenen mij toe weinig waarde te bezitten. Ook nu kwam het mij voor, dat de wapens met weinig zorg behandeld werden. Slechts weinige nieuwe percussie-karabijnen waren bij dit eskadron voorhanden. Een dezer geweren metende, vond ik eene looplengte (van de kulas tot aan de tromp) van 0,43 ellen, en van de kulas tot aan het uiteinde van de kolf, 0,39 el, zoodat de geheele karabijn eene lengte van 0,82 el had. Sedert een paar maanden was ook eene percussie-karabijn met eene bijzondere inrigting in proef; eene inrigting waardoor men de zelfs-ontlading van deze wapenen wilde voorkomen. Dit werd bewerkt door een beweegbaar nokje, dat uit de slotplaat uitsteekt, zoodra de haan in de eerste rust staat. Eene vrij lange ijzeren veer of beweegbare hefboom ligt boven over den greep, in de verlenging van de staartschroef. Door nu het achterste uiteinde van dezen hefboom op den greep neder te drukken, wordt het voor-

noemde nokje in de slotplaat teruggetrokken, zoodat de gespannen haan zich langs die plaat vrijelijk kan bewegen. Zoolang de karabijn vrij of in den schoen hangt, is derhalve het toevallig losspringen van den haan onmogelijk, tenzij dat de hefboom of veer op den greep, op datzelfde oogenblik mogt gedrukt worden. Daarentegen kan de ruiter zijne karabijn niet aangrijpen, om zich tot schieten vaardig te maken, zonder op die veer tedrukken en alzoo de vrije speeling van het slot te bevorderen. Men kon derhalve, zooals men voorgaf, zelfs met gespannen haan en loshangende karabijn rijden. Lang was dit goed gegaan, doch een der officieren verhaalde ons, dat er juist eenige dagen te voren een schot van een dezer karabijnen, hangende aan den karabijn-haak, van zelf was losgegaan. De ruiter had waarschijnlijk den haan gespannen gelaten. Het verwonderde mij, dat zulks niet meermalen had plaats gehad, aangezien de ruiters, op dit zekerheids-nokje vertrouwende, in de tirailleur-oefeningen al dikwijls zullen vergeten de hanen in rust te zetten; en hoe ligt kan dan de zoo beweegbare veer op den greep, door het slijteren van de karabijn, gedrukt worden!

Bij elk eskadron was ook een twaalfstal getrokkenene bussen, waarmede de beste schutters van de tirailleur-afdeeling gewapend zijn. Zij waren slechts met een' visierklep en zonder snellers. De verste afstand, waarop de ruiters met deze bussen schieten, bedroeg 150 passen.

Daar wij nu onzen wensch te kennen gaven om eenige administratieve boeken te zien, leidde de hupsche wachtmeester ons in zijne kamers (twee, waarvan eene tot eene soort van keuken diende). Verbaasd stonden wij over de Nederlandsche zindelijkheid der beide vertrekken, en over het waarlijk comfortable ameublement. Mahonijhouten canapé en secretaire, fraaije kersenboomhouten stoelen, ledikant met sierlijk omhangsel, fraaije en waarlijk met smaak gedrapeerde meubelgordijnen, een aantal fijne staalgravures, en een smaakvol bewerkt voetenkleed voor het ledikant, maakte een geheel uit, waarover geen officier zich zoude hebben te schamen. Het schoonste sieraad van dit (opper-) wachtmeesters-verblijf was echter de jeugdige vrouw van den kamerbewoner, die, kort na ons binnentreden, eenvoudig maar gracieus gekleed, uit het tweede vertrek kwam en ons zeer eenvoudig welkom heette, verontschuldigen makende (nota bene!), dat zij op zulk een hoog bezoek niet was voorbereid geweest. Als de wachtmeester een *chabot* gehad had, dan zou zijne regter hand ze gestreeld hebben; thans streek hij met zelfvoldoening over den knevel, of hij zeggen wilde: «Hm! wat dunkt u van mijnen smaak!» Nu kwam mij

het bevallige arrangement van dit vertrek niet meer vreemd voor: eene aardige gade zorgde dáár voor het wohl van den geliefden man. De bezigtiging van de boeken stelden wij tot eene nadere gelegenheid uit, om bij de aanvallige wachtmeesteresse geene herinnering van flegmatische Nederlandsche officieren achter te laten. Ik zal niet bepaald zeggen, wie van ons informeerde of er meer dergelijke *chabots* in de kazerne te zien waren.

Zeer dankbaar waren wij voor de welwillendheid, waarmede Zijne Doorluchtigheid de Prins von Croÿ, zijn geduld ons had getoond, en namen afscheid, om nog eene wandeling door de lansiers-stallen te doen, die bijna op dezelfde wijze waren ingerigt, en dezelfde orde vertoonden. Wij vonden de lansen der ruiters tegen de lantierpalen bevestigd. Deze lansen waren ongeveer 3,20 ellen lang. Zij waren, volgens het zeggen van V. M., ligter en gemakkelijker te behandelen dan de onze. De stang was van essenhout; doch de nieuwe modelstangen waren uit twee, in de lengte gezaagde en tegen elkander gelijmde, door de hiel en spits vereenigde stukken dennenhout vervaardigd; de draad van de eene helft liep schuins naar boven, van de andere helft omgekeerd naar beneden. De spits bestond eenvoudig uit de punt, niet hol uitgeslepen, zooals bij ons, en uit den hals, zonder ijzeren veren, waardoor het zwaartepunt meer naar het achterste gedeelte van de lans komt. De vlaggetjes waren van witte en zwarte stof, van vorm en grootte als die onzer lansiers.

De sabels der hussaren, dragonders en lansiers waren als die onzer kavallerie, model 1814. Ieder dezer kavalleristen had een pistool, doch bij de lansiers waren slechts 16 man per eskadron met karabijnen gewapend.

De dag van den 23sten had ik voor de helft in het kamp, en voor de andere helft aan de gastvrijheid van von BRUBERSTEIN besteed, zooals ik in mijnen vorigen brief reeds gemeld heb. Mijn collega VAN MERLEN, had echter in den morgen van dien dag, de eerste brigade-oefening van het 8ste en 11de hussaren-regiment bijgewoond, onder kommando van den luit.-kolonel VON HEYDEBRAND, kommandant van het laatstgenoemd regiment en onze nieuwe kennis van het diné bij den generaal V. P. Uit hetgeen V. M. over dat bezoek mededeelde, heb ik eenige punten in mijn dagboek aangeteekend, die ik nu zal laten volgen.

Deze brigade-oefeningen werden uitgevoerd op het gewone exercitie-terrein van het 8ste regiment. De evolutiën hadden plaats op eene linie, doch er was zooveel stof geweest, dat

men geen der bewegingen goed had kunnen zien. De aanvallen waren uit dien hoofde niet gelukkig uitgevallen; die van het 8ste regiment waren echter nog het best gerigt geweest. Daarna had hij een aanval *en fourageur*, door de geheele brigade zien maken, waarbij alleen de beide standaardpelotons waren blijven staan. Het front werd bij dezen aanval niet breeder dan dat der brigade, en zij strekte zich tot 200 à 250 passen uit. Er werd zeer geregeld en snel ingerukt en gerigt.

De luit'-kolonel V. H. had toen de goedheid zijn regiment te laten voltigeren. Daartoe marcheerde elk peloton van het in bataille staande regiment, met éenen af, waarna de ruiters regtsom en halt maakten. Het voltigeren bestond in:

1°. Af- en opspringen.

2°. Van achteren opspringen.

3°. Te paard staan.

4°. Te paard zittende, iets van den grond op te rapen.

Alles ging zeer vlug; het van achteren op en in den zadel springen werd echter eenigzins minder vlug verrigt. Men moet echter niet vergeten, dat de ruiters den marsch naar het terrein gemaakt en twee uren in de grootste hitte geëxerceerd hadden. Geen enkel paard was onrustig; zij stonden gedurende het voltigeren bijna onbeweeglijk. Dit verwekte voorzeker bewondering en was een sprekend bewijs van goede afrigting. Te paard zittende, gaven nu al de ruiters zich, op het kommando, regts over, en raapten met de regter hand eenig zand van den grond, zonder dat er een zadel verdraaid was. Al de paarden van dit regiment waren, volgens het zeggen van de officieren, zoo zeer aan het vuur gewoon, dat zij in een groot carré van vurende infanterie besloten, even onbeweeglijk bleven staan. Mijn vriend was zeer ingenomen met de hussaren, maar hoogst vergramd op de stof en de hitte, van het terrein terug gekomen.

Eindelijk heb ik den datum van den 24sten ingehaald, en u langs dien grooten omweg naar de brigade van den generaal von STRANTZ gevoerd. Bij onze aankomst was men bezig eene kleine veldmanoeuvre te verrigten. Het 20ste landwehr namelijk, moest het deboucheren in de vlakke aan het 5de regiment beletten, dat achter den straatweg naar Nuys was gesteld. Het sprak van zelf, dat het 5de regiment op de vlakke moest wezen, en dat het er werkelijk op kwam, zonder dat de manoeuvre daarom nog veel om het lijf had. Met een' aanval tegen elkander, werd deze eerste afdeeling besloten. Gaarne had ik den overste V. H. hier bij mij gehad, om hem te doen opmerken, dat er ruimten overbleven voor het links-om-keert maken der paarden;

doch deze aanmerkingen moet ik sparen voor volgende gelegenheden.

De brigade werd nu vereenigd. Bij de paarden van het landwehr-regiment bespeurde men meer kalmte, de rigtingen waren ook beter, zoodat wij werkelijk voortgang konden opmerken. Overigens beletteden de ontzettende stofwolken veel van de details te zien, en ik geloof dat dit voor het landwehr-kader vooralsnog niet ongunstig was. Bij de rust, hadden wij eenige inlichtingen nopens dat kader gevraagd, en bemerkten daarbij, dat de linie nog al officieren en onder-officieren voor den oefeningstijd aan de landwehr moest afstaan, en dat men in tijd van oorlog gebrek aan officieren zoude hebben, vooral aan regiments-chefs. Eene ongehoorde bevordering zou eene mobilisatie moeten voorafgaan; doch naar zulke tijden zien de officieren als de goede geloovigen naar het duizendjarige rijk. Zonderling kwam het ons zelfs voor, dat alle opper- en andere officieren, waarmede wij kennis hadden gemaakt, zoo algemeen aan eenen onverstoorbaren vrede geloofden.

Bij diezelfde gelegenheid vernamen wij, dat de landwehr-kavallerie-officieren, gedurende de oefeningen, met een paard moesten opkomen; het is hun echter veroorloofd, om een tweede paard uit landwehr-troepenpaarden te nemen. Komen zij echter met een tweede paard bij het eskadron, dan ontvangen zij daarvoor f 1,80 daags huur, wordende deze overigens onder dezelfde voorwaarden als de troepenpaarden, van de eigenaren gehuurd.

De bewegingen uit de kolonne in bataille, gingen zeer vlug bij het linie-regiment, minder vlug bij de landwehr. Even zoo ging het met het tiraileren, dat bij de landwehr zeer veel te wenschen liet.

De generaal V. S. scheen hier uitmuntend op zijne plaats, door de kalmte, die hem nimmer verliet, en de bedaardheid, waarmede hij liet manoeuvreren. Dit was trouwens hoogstnoodzakelijk, om eenig ensemble te brengen tusschen die twee gelijksoortige, doch in vele zaken zoo verschillende regimenten. Intusschen kon men wel ontwaren, dat de generaal vrij lang een regiment zware kavallerie had gekommandeerd.

In het naar huis rijden met het 5de regiment lansiers, te Dusseldorf in garnizoen, sprek ik met eenen reeds bejaarden, doch zeer vriendelijken majoor, over de laatste opmerking. Die bedaarde manoeuvre-methode lag, volgens hem, geheel in den geest van het doel, dat men in Pruisen met de lansiers of uhlanen voor had. Het was eene linie kavallerie, die men in het ensemble of in massa moest aanwenden, vooral de landwehr-regimenten. In massa gebruikt,

zou men van die kavallerie, welke toch ongeveer 18000 paarden sterk was, groote uitkomsten mogen verwachten, omdat men dan verzekerd was van een krachtig fysiek en niet minder van een krachtig moreel.

De lans was, volgens zijne denkbeelden, het geduchtste wapen dat een kavallerist konde voeren, zoowel in het geslotene als in het verspreide gevecht. Voor het laatste werd echter eene uiterst zorgvuldige opkweeking van ruiter en paard gevorderd, waartegen de korte diensttijd streed, en al konde men ook over den tijd beschikken, dan zou men het in de wezenlijk voortreffelijke behandeling van de lans, voor het individuele gevecht, toch nimmer zoo ver brengen, als in die landen, waar dit wapen reeds een speeltuig der kinderen en een nationaal weertuig is. In massa gebruikt, boezemde dat wapentuig den man vertrouwen in, en gaf hem en zijn gevoel een zedelijk overwigt, waaraan de herinneringen van 1813—14 niet vreemd waren. De landwehr-ruiter weet dit, en gevoelt zich, met dat wapen in rij en gelid gesloten, meer op zijn gemak dan met de pallas of karabijn, die hij vroeger bij andere regimenten uitsluitend heeft leeren behandelen. Anders zou het zijn, wanneer hij vooruit kon zien, dat men hem veel tot het verspreide gevecht zou bezigen; dan zou hij datzelfde vertrouwen verliezen. In en door den krachtigen schok, kunnen groote uitkomsten gevonden en verkregen worden, en daartoe voelt de landwehr-ruiterij zich geroepen, omdat de volle kracht der mannelijke jaren een krachtig moreel of zelfvertrouwen voortbrengt, dat men niet vereenzelvigen moet. Van daar dat de meeste officieren der linie zeer gaarne eenen veldtogt met de landwehr-kavallerie zouden wenschen mede te maken.

Dat men de landwehr-ruiterij desniettemin in het verspreide gevecht oefende, was, volgens mijnen spraakzamen geleider, noodzakelijk, dewijl er toch gevallen kunnen en zelfs moeten voorkomen, dat men ze daartoe moet gebruiken; terwijl de onvermijdelijke velddienst en de dienst der transporten dit eveneens vorderden. De generaal V. S. had alzoo zijne taak, als aanvoerder eener brigade uhlanen, zeer goed begrepen.

Kort voor den etenstijd waren wij te huis, en gelukkig genoeg van vele kennissen aan tafel aan te treffen. Onder deze waren de luit.-kolonel v. HEYDEBRAND en de ritmeester v. BEVERRODE, van het 11de hussaren-regiment, die wij later als eenen hupschen kameraad leerden kennen. De eerstgenoemde vertelde weder veel van zijn regiment, dat de eerste en grootste plaats in zijn hart scheen ingenomen te

hebben. Wij hoorden met gretigheid den aangenamen *causeur* aan, en vele nuttige en leerzame wenken had ik hem te danken. Hier en daar oefende ik mij echter in de *substractie*, om de species niet geheel te vergeten. Genoemde chef had de goedheid, op een mijner kaartjes eene aanbeveling te schrijven aan den kapitein kommandant eener rijdende batterij, die den 27sten in de omstreken van Dusseldorf zoude aankomen en kantonnementen betrekken. Hij verzekerde mij, dat die aanbeveling een talisman zoude zijn, om mij in te wijden in de diepste geheimen der Pruisische artillerie. De aanbeveling was allervleijendst gesteld, en ik bespeurde daaruit met zeer veel erkentelijkheid, dat de brave ruiterschef mijn vorig *kanon-salvo* vergeten was, en mij van dienst had willen zijn. Ik was opgetogen van vreugde, daar ik voor alsnog geen enkel artillerie-officier kende, en het hoofdoel mijner reize natuurlijk dat wapen betrof. Vele malen herlas ik den naam van den batterij-chef aan wien ik zoo hupsch was aanbevolen, mij wel voornemende hem op zijnen weg naar herwaarts te ontmoet te rijden. De luit.-kolonel V. H. was daarenboven nog zoo goed, mij den volgenden dag de itineraire dezer batterij naauwkeurig op te geven, met de namen en titels van al de officieren. De bedoeling was alzoo opregt en uiterst welwillend, waarvoor ik altijd eene dankbare herinnering zal bewaren jegens den vriendelijken aanbeveler. Vóór dat ik den Duitschen bodem verliet, had ik echter in mijne aantekeningen den naam van den kapitein, aan wien ik dat aanbevelingskaartje overgegeven had, doorgetrokken, om niet in de verzoeking te komen hem in het geheugen te houden. Welke moeite ik ook gedaan heb, om die vinnige streek zwart doorschijnend te maken, is mij dit echter niet mogen gelukken, en ook mijn namen-geheugen heeft mij, bij het schrijven van dezen brief, eene poets gespeeld. Welligt vindt gij later de oplossing van deze kwade bui, van eene groote teleurstelling.

Des namiddags had ik met de collega's eene conferentie bij onzen waarden overste RIGOR, waar alweder werken, noteren en aangename kout ons wachteden, onder fauteur van een kop thee mit eine Machine, of zoogenaamde Hollandische middelen om thee te zetten. Eens vooral hadden wij van het Duitsche thee-*decoctum* afgezien. Het eenige verschil tusschen de beide zet-methodes, is slechts daarin gelegen, dat de Duitsche *infusie* niet drinkbaar is, en dat de Machine, met eene theebus, viermalen duurder op de rekening komt. Dit *a governo* voor de reizigers.

Aangename nachtrust.

TEREGTWIJZING

op J. BOSSCHA'S *Heldendaden te Land, en wel inzonderheid betreffende hetgene in het eerste Stuk van het derde Deel voorkomt, omtrent de Jagers van TRIP.*

(Ingezonden.)

Dewijl de ondergeteekende de eer had, den geheelen Noord-Hollandschen veldtogt bij te wonen, is hij in de gelegenheid, om het duistere omtrent het 4de bataillon jagers, waarbij hij diende, zoo al niet geheel weg te nemen, ten minste aanmerkelijk toe te lichten, niet in een opgesmukt verhaal, maar in eene eenvoudige opsomming van daadzaken, welke hier zonder verdere inleiding volgen.

Op den 9 September 1799 kwamen wij met het bataillon te Schoorl, en trokken den volgenden morgen, eer het dag was, voorwaarts door Warmenhuizen, alwaar zich een sterk piket der Engelschen achter een boschje bevond. — Het begon nu even te dagen, en schoon er van onze zijde nog geen enkel schot gedaan was, hadden wij reeds vele gewonden en ettelijke dooden. De Engelschen trokken achter den dijk, en begonnen met kanonnen en kartetsen een hevig vuur, waardoor wij nog eenige gewonden kregen. In den namiddag kregen wij bevel om terug te trekken, en namen onze stelling te Schoorl weder in. Alles bleef nu stil tot den 19den, toen reeds vroeg in den morgen, links voorwaarts, op de duinen het vuur een aanvang nam. Wij kregen nu bevel om voort te rukken op den dijk, tot op de helft van den weg naar Krabbendam. Hier was op den dijk eene verschansing opgeworpen met 2 stukken (1); en regts af van den weg naar in Warmenhuizen, stond een sterk detachement van het bataillon, waardoor, op den 15den, de kapitein *van Goudoever* met zijne kompagnie was afgelost, welke den vorigen nacht het dorp ingenomen had. Alzoo was het detachement er reeds, en werd er dien morgen niet heen gezonden, zooals het op bladz. 200 luidt. Met het overige van het bataillon, en niet met twee kompagnien, stonden wij achter den dijk in de verschansingen, werden van voren en op de zijden aangevallen, en van den duinkant zoo hevig met kanon beschoten, dat bij het terugtrekken naar Schoorl, de overste *Trip* ons beval, beneden langs den dijk te gaan, schoon hij-zelf op den dijk bleef, zeggende: « Dat zij mij dood schieten, is van weinig belang, ik ben oud! »

Bij onze aankomst te Schoorl, gaf de generaal *Dumonceau*, die op hetzelfde oogenblik eene wonde bekwaam, aan

(1) Geen 3.

den overste *Trip* den last, om met dat gedeelte van zijn bataillon over de brug op Schoorl te trekken. Doch hier werden wij door een Engelsch bataillon, dat aan de regter zijde in het land stond, met een zoo hevig gelederenvuur begroet, dat slechts weinige jagers het genoemde dorp bereikten, en de overste *Trip* met het overige gedeelte naar Schoorl terugkeerde. Naauwelijks waren wij de brug over, of deze werd afgebroken, en wij kregen het te Schoorl weldra zoo benaauwd, dat wij het daar niet konden uithouden en naar den Koedijk terugtrokken. In den namiddag, omstreeks 5 of 4 uren, rukten wij weder voorwaarts naar Schoorl, waar de jagers van het 5de bataillon vooraan waren; op den dijk stonden twee stukken van de rijdende artillerie, welke de voorste huizen in brand schoten. Het geschut der Engelschen zweeg; wij rukten aan, doch hadden hierbij het verlies te betreuren van den luitenant *van der Bank*, welke sneuvelde. Aan de andere zijde van het kanaal rukte de infanterie op. Nadat wij ruim een uur voor in Schoorl hadden gestaan, en de Engelschen aan den anderen kant achter de huizen, trokken zij achter onze verschansingen buiten het dorp. Hier deed de sergeant *Jan de Vries*, een Zwollenaar, met eenige jagers een aanval op de batterij en verdreef de Engelschen. Wegens deze stoutmoedige verrigting werd genoemde sergeant tot officier bevorderd; eene daadzaak die ik nergens vermeld vind; zij zal dus ook tot de duisterheden behooren, waarover zich *Kraijenhoff* op bladz. 205 beklagt. Daarvan schijnen, bijna 40 jaren later, de schrijvers gebruik te hebben gemaakt, om te melden, dat de sergeant *H. E. de Boer* den overste *Trip* uit 's vijands handen verlost en hem het leven redde; en op hetzelfde tijdstip, met 9 jagers, twee vijandelijke stukken veroverde. Indien nu dit alles met de waarheid overeenkwam, is het dan wel aan te nemen, dat de brave en regtvaardige overste *Trip*, die altijd tegenwoordig was, eerder den sergeant *de Vries*, die slechts eene onbemande batterij veroverde, tot officier zou voorgedragen hebben, dan den sergeant *de Boer*, welke hem het leven had gered?!

Terwijl nu de Engelschen over den dijk naar Krabbendam retireerden, trokken wij door Schoorl, en kwamen des avonds te Warmenhuizen aan, waar men ons voor den nacht in de kerk inkwartierde. Nadat wij elf dagen op de voorposten hadden gestaan, keerden wij den 20sten naar den Koedijk terug.

Den 2den October kwamen de Engelschen en Russen opdagen met een vreeselijk kanonvuur; wij stonden achter de linie van batterijen langs den weg, en bleven den geheelen nacht daar, onder den verschrikkelijksten stortregen dien ik ooit ondervonden heb. Met het aanbreken van den morgen, zagen wij al het geschut, dat in den nacht van de batterijen was afge-

haald, naar Alkmaar terugvoeren. Wij ontvingen nu bevel, om als achterhoede den trein te sluiten, trokken terug om Alkmaar, gestadig met Engelsche dragonders achter ons, en kwamen tegen den avond, onder een' hevigen regen, in de Beverwijk aan, waar ons de overste *Trip* toevoegde: «Kameraden, ieder zoeken nu een goed heenkomen!»

Den volgenden morgen riep ons de halve maan reeds vroeg bijeen, om naar Limmen op te breken, waar wij bleven tot den ochtend van den 6den. Ik was met den luitenant *Valkenburg* op de wacht in de school, regts af in het dorp. Bij het aanbreken van den dag, zag men op eenigen afstand de Engelschen uit het bosch te voorschijn komen. De luitenant zond mij henen, om daarvan kennis te geven aan den overste *Trip*, die intusschen met het overige gedeelte van het bataillon reeds terug was getrokken achter de Limmer, een smal watertje met eene brug daarover. Naauwelijks waren er twee minuten verloop, of de wachten kwamen uit het dorp terug, en men nam de brug af, waarbij nog eenige jagers gevangen raakten. De vijand kwam allengs met eene zoo aanzienlijke magt opzetten, dat wij terug moesten trekken naar de vlakte tusschen Limmer en Castricum (1). De Engelschen begonnen met kanonvuur, dat van onze zijde met het geschut der rijdende artillerie werd beantwoord, waarbij een kanonnier onder het laden zijne beide handen verloor. Het vuur van den vijand was intusschen zoo hevig, dat wij achter Castricum terug moesten trekken. Het vechten duurde den ganschen nacht door, tot dat de duisternis van den avond daaraan een einde maakte (2). Wij kwamen nu in een bosch, waar wij den geheelen nacht vuren stookten, om ons te verwarmen en ons onze druipnatte kleederen te droogen.

Den volgenden dag, den 7den, trokken wij in den namiddag weder voorwaarts tot voor Castricum, waar wij in strooijen hutten gelegd werden. In den morgen van den 8sten, zoodra de dag aanbrak, moesten wij oprukken naar Alkmaar, welks poorten wij tot in den namiddag bezetteden, toen het bataillon order kreeg, om naar Schermerhorn, 1½ uur in de rigting naar Hoorn te marcheren, langs een' schier onbegaanbaren kleiweg. Omstreeks half weg, links af, op eene boeren-hofstede, kregen wij 17 Engelsche gevangenen in handen, met een' boerenwagen vol harde beschuit. De avond viel reeds, toen wij voor Schermerhorn verschenen, en, in plaats van aanstonds onze kwartieren te betrekken, moest er eerst eene brug gelegd worden. Wij vonden in het dorp nog een' Engelschen dra-

gonder, welke bij zijne vrouw, die in de kraam lag, was achtergebleven; — bij dezen man werkte de natuur sterker dan de roem. Zijn paard werd de eigendom van kapitein *Goudoever*, welke daarvoor aan elk der 400 jagers een' stooter (1) betaalde, 't welk oorzaak was, dat het sedert altijd het stooters-paard genoemd werd.

Te Schermerhorn kwam ik (sedert den 7 September te Amsterdam), weder op een eigenlijk bed, en was al dien tijd meermalen zoo geheel en al doornat, dat mijne kleederen droopen, en echter niet zelden aan het lijf moesten droogen. Den volgenden dag, den 9den October, marcheerden wij naar Dirks-horn, waar wij tot in de maand November bleven, toen de Engelschen aftrokken en wij over zee door Vriesland naar Groningen gingen.

In den zomer van het jaar 1800 — de overste *Trip* was reeds overleden en door den overste *Witte* vervangen — kregen wij order, om naar Duitschland op te rukken; de sergeant *de Boer*, van al zijne wonden genezen, nam deel aan dezen togt. Wij trokken den Rijn langs tot bij Frankfort, waar wij op de dorpen gekantonneerd lagen, dewijl het stilstand van wapenen tot in de maand September bleef. Nu gingen wij tegen den avond bij Wetzlar over de Neda, trokken in den nacht door het Spesserwald, kwamen des morgens aan in een dorp, Krummenthal geheeten, en begaven ons den volgenden dag verder op tot Langselbolt.

Nu volgde er weder een wapenstilstand, zoodat wij terugtrokken naar Aschaffenburg, daar over den Main gingen en in Klein-Klotsenburg kantonneerden. Tegen het einde van October werden wij verlegd naar het dorp Vlammingsen, een uur van Aschaffenburg, en in het laatst van November was de wapenstilstand geëindigd. Voor het bruggenhoofd stond slechts eene wacht, 50 à 60 man sterk, gekommandeerd door den luitenant *von Kleist*; doch ons bataillon was niet daar, zooals op bladz. 257 vermeld wordt. Des avonds voor het eindigen van den wapenstilstand, had de vijand een' uitval gedaan en de luitenant *von Kleist* met zijne gansche wacht gevangen genomen; en nu eerst kwamen ons bataillon, rijdende artillerie, huzaren en infanterie uit de kantonnementen opzetten, en vochten in den maneschijn, tot dat de vijand weder de brug over en in Aschaffenburg terugtrok. Den volgenden dag trokken ons bataillon en de andere troepen in de stad en marcheerden verder op; terwijl op bladz. 259 vermeld wordt, dat de sergeant *de Boer* mede het klooster Eberach stormenderhand binnendrong. Ik was destijds niet meer daar, maar met een transport rekruten naar Holland vertrokken.

In het begin van 1801 kwam het bataillon te Groningen te-

(1) Dus waren in de Limmer geene Franschen, zooals het bladz. 219 ten onregte heet, maar *Trip* met zijne jagers.

(2) Op dien dag nu moet *de Boer* gewond zijn. Intusschen heb ik nooit gehoord, zoo als het op bladz. 222 luidt, dat hij «met twee geweerkogels, twee bajonet-steken en een sabelhouw in het lijf, van het slagveld werd gedragen».

rug. *De Boer* bleef, even als ik, sergeant; schoon hij met al die roemrijke daden eerder verdiend had officier te worden, dan *de Vries*, die toch slechts eene ongemonteerde batterij-veroverde. En waarlijk, indien *de Boer* de vermelde heldendaden wezenlijk verrigt heeft, dan moet het ieder onbevooroordeelde grootelijks bevreemden, dat noch de overste *Trip*, wien hij het leven zou gered hebben, noch zijn kapitein *Kulkens*, noch de generaal *Dumonceau*, zich ooit aan de daden van den sergeant *de Boer* heeft laten gelegen leggen, daar deze eerst in 1802, bij den vrede van Amiens, toen er vrijwilligers gevraagd werden naar onze West-Indische bezittingen, met verscheidene andere onder-officieren, als 2de luitenant derwaarts vertrok. — En hiermede zal ik deze mededeeling besluiten, latende voor het overige elken weldenkenden en braven krijgsman zelf oordeelen.

Een Oud-jager van TRIP, te Z.

Wij hebben deze teregtwijzing gaarne geplaatst, om daarmede tevens een bewijs te geven onzer onpartijdigheid, zonder daardoor met de redeneringen van den geachten *Oud-jager*, ten opzichte van den sergeant *de Boer*, in te stemmen. Hetgeen de Hoogleeraar *Bosscha* in zijne Heldendaden, omtrent den bedoelden sergeant aangehaald heeft, is grootendeels ontleend uit eene levensschets welke wij gesteld hadden. Al de stukken en bescheiden, welke ons daarbij gediend hebben, waren ons destijds door den Generaal Baron *Chassé* ter inzage gegeven, en deze stukken waren meest allen authentiek. De Hoogleeraar *B.* wist dit, en daarom heeft *Z. H. G.* met des te meer gerustheid uit de door ons geleverde bron geput. Daarbij waren ook bescheiden, die volledig bewezen het aandeel, dat *de Boer* aan de bestorming van het bedoelde klooster gehad heeft, en tevens van die feiten welke de *Oud-jager* nog in twijfel trekt. Wat nu zijne laatste redenering betreft, deze houdt voor de praktijk geen steek. De man toch van zoo veel ervaring als de *Oud-jager* schijnt te zijn, zal toch wel meer verdienstelijke mannen in vergetelheid hebben zien wegwijzen, zonder noodig te hebben om te vragen, waarom dan *de B.* vergeten werd?

V. R.

VERSLAG VAN EENE GEBEURTENIS

voorgevallen by het doen eener expeditie tegen de *Marga-Binawang*, in de *Sanangka* of *Keizersbaai*, op de zuidkust van de *Lampongs*, op het eiland *Sumatra*, op den 6^{den} September 1852.

(Ingezonden.)

De kapitein en waarnemende secretaris der *Lampongsche* districten, last bekomen hebbende, om als bevelhebber eener ex-

ditie, naar de *Sanangka* of *Keizersbaai* te stevenen — ten einde aldaar eenige voornamen hoofden der *Lampongsche* bevolking, welke zich bij herhaling schuldig hadden gemaakt aan het plunderen van handelaartuigen, en zich meermalen feitelijk verzet hadden tegen de gezagvoerders van het Nederlandsch Indisch bestuur, gevangen te nemen en naar *Batavia* te zenden — was hiertoe, op den 5den September 1852, met zijne troepen te *Boernay*, eene plaats in meergemelde baai ontscheept. Deze troepen bestonden uit een detachement infanterie onder den 2^{den} luitenant *Kobold* en uit eenen inlandschen *Barissan*. Dadelijk werden door hem de vier *Paksies* (of hoofdbestuurders) van het district *Sanangka*, als ook al de *Bandars* en mindere *Kampongshoofden* aangeschreven, om zich op den 5den daaraanvolgende te *Boernay* te bevinden, waaraan door allen, met uitzondering van den *Paksie* van de *Rakja-Binawang*, welke verzocht op den 6den te mogen komen, werd voldaan.

Het doel der expeditie voornamelijk bestaande in het gevangen nemen van dien persoon, werd de vergadering tot op dien dag uitgesteld, als wanneer dit hoofd, onder eene sterke begeleiding der zijnen (zooals trouwens, volgens 's lands gewoonte, met alle andere hoofden het geval was) aankwam.

De *Sestel* (of het raadhuis) van *Boernay*, waarin de vergadering zoude plaats hebben, was een gebouw van 96 voeten lengte en 34 voeten breedte, op houten stijlen van 5 voet boven den grond gebouwd, en rondom open, zooals meestal overal in de *Lampongs* het geval met deze gebouwen is.

Volgens de *Lampongsche* gewoonten, verschijnt een hoofd en zijn gevolg, altijd gewapend met hunne kris in de vergadering, en het zoude (ten minste zoo geven zij voor) zelfs eene belediging zijn voor dengenen voor wien zij zich niet zoodanig vertoonden. Aangezien deze gewoonte zooveel doenlijk moet worden opgevolgd (indien men met dit volk in aanraking wil komen), maakte zulks de uit te voeren taak, bij den minsten tegenstand, hoogst moeilijk. Had men hen bevolen ongewapend te verschijnen, dan waren ze stellig allen te huis gebleven, of liever boschwaarts gevlugt. Deze bijzonderheid wordt hier aangehaald, om vermoedelijke aanmerkingen op het volgende voor te komen.

Nog op denzelfden dag (den 6den) werd de vergadering belegd, nadat alle voorzorgen, door het onder de wapens brengen der troepen en van den *Barissan*, nabij de *Sessel* genomen waren.

Al de *Lampongsche* hoofden van het district, met hunne volgelingen, ten getalle van 500, verschenen (uitgenomen het hoofd, met name *Batin Mangnowang*, waarover nader) en gingen op de inlandsche wijze bij elkander zitten, in afwachting van hetgeen hun zoude worden voorgedragen.

De kapitein, waarnemend secretaris, begaf zich hierop mede naar de vergadering en plaatste zich op eenen stoel, tegenover

de verzamelde hoofden, waarop hij hun, als zijnde de Lampongsche taal geheel magtig, voorhield, alle hun door het Nederlandsch gouvernement bewezen weldaden, en hoe zij, in stede van hiervoor dankbaar te zijn, zich niet ontzien hadden, allerhande euvelmoedige daden te plegen, hetgeen dan ook de komst der expeditie ten gevolge had gehad.

Na deze algemeene voordragt, nu in nadere details tredende, bragt hij, stuk voor stuk, ten aanhoore van de vergadering, de wandaden van ieder' schuldige te berde, en besloot met de kennisgeving, dat het Gouvernement bevolen had, de personen, met name: *Dalm Sangoen Ratoe Paksie* van Binawang, *Mienak Soekoe Ratoe*, *Mienak Bienawa Kling*, *Rading Bangsa Ratoe Bandar* van Limouw, als ook *Dalm Poerba Ngasissa Paksie* van Way-Niepa, te arresteren en naar Batavia op te zenden.

Nu was het oogenblik daar, dat eene daad, waarbij tegenwoordigheid van geest in hooge mate gevorderd werd, het leven redde van vele menschen; want bij het eindigen der toespraak, stonden al de Lampongers en eenige zich onder hen bevindende Boeginesen op, en sloegen de hand aan hunne kris. Reeds hadden twee der laatsten ze uit de scheede. Op het eerste gezicht van bloed zou deze menigte zich radeloos verdedigd hebben; dit leed geen twijfel.

Met opgeheven dolk sprong de kapitein en waarnemend secretaris, van zijne zitplaats op hen toe, en riep gebiedend: *Mediong* (of: ga zitten!).

Door deze onverwachte daad verrast, gehoorzaamden allen, behalve een Boeginees, de schoonzoon van *Dalm Poerba Ngasissa*, waarop de kapitein dezen bliksemsnel den dolk op de borst zette, en hij, onthutst door de snelheid waarmede dit geschiedde, zijne kris opstak.

Van de hierdoor veroorzaakte verbijstering gebruik makende, werden alle aangeduide hoofden door de politie-dienaars der residentie aangehouden, en, onder geleide van een detachement, aan boord van de bark *Alexander*, gebragt en nader met de oorlogsbrik *Dourga* naar Batavia vervoerd.

Nu blijft nog in het kort aan te halen, dat *Batin Mangnowang*, een ondergeschikt hoofd van *Dalm Sangoen Ratoe Paksie* van Binawang, onder wiens vleugelen hij alle zijne misdrijven pleegde, en die hier boven wordt genoemd als niet ter vergadering verschenen, zich te Taratas Timbay versterkt had.

Op den 9den rukte de expeditie op, ter bemagtiging van deze plaats, waar de kapitein en waarnemend secretaris, bij de bestorming, door een kogel in den linker arm gewond werd, en wel zoodanig, dat die arm nog gedeeltelijk lam is. Door deze verwonding, alsmede door het gebrek aan geschut, zag men zich genoodzaakt terug te trekken. In weerwil der smarten die hij leed, voerde de genoemde kapitein, twee dagen later, en wel op den 11den, de troepen

weder aan en veroverde de plaats, waarop de expeditie naar hare standplaats Telloek Bettoeng terugkeerde, alzoo het nutteloos zoude zijn geweest, den uit de verschansing in het bosch gevlugten *Batin Mangnowang* te vervolgen.

X.

Zoo wij ons niet vergissen, was de handelende hoofd-persoon dezer expeditie, de thans gepensionneerde kapitein van het O. I. leger, *Hoffman*, te Batenburg woonachtig.

De Redactie.

OVER HET SPRINGEN VAN STOOMKETELS.

(Uit het Tijdschrift toegewijd aan het Zeewezen.)

Het vertoog dat wij in het geachte en leerrijke tijdschrift der heeren *Pilaar* en *Obreen* (eerste stuk, vierde deel) aantreffen, hielden wij, vooral voor de technische artilleristen, van genoeg belang, om het eene plaats in ons tijdschrift aan te wijzen. De verdienstelijke schrijver, de luitenant ter zee 2de klasse *H. Huygens*, zegt in zijn kort bericht, dat het hier verhandelde, minder iets nieuws is, dan wel een resumé van al hetgene Zijn Edele over dat punt gelezen, gehoord en gezien heeft, en hoewel dit vertoog alleen geschreven is voor die zee-officieren, welke voor het eerst op een stoomschip geplaatst worden, gelooven wij toch, dat ook de officieren der landmagt daarin eenige nuttige technische wenken zullen vinden. Met eenige zelfvoldoening vonden wij hierin al de punten en bijna op gelijke wijze behandeld, als de schrijver van deze weinige regelen, ze zamengevat en betoogd had in eene memorie, welke hij op aanmoediging van zijnen toenmaligen korpschef, in 1829, aan Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken van *Gobelschroy*, had ingediend.

J. C. v. R.

Het grootste gevaar waaraan een Stoomschip, uithoofde zijner machine, is blootgesteld, in het springen van zijn ketel gelegen zijnde, is het natuurlijk dat punt waarop de meeste aandacht moet gevestigd worden.

Hoe gewichtig dat echter ook is, zijn de gevoelens daarover nog zeer verschillend. Het schijnt dat men, uit de bij eene springing overgeblevene stukken, te weinig heeft kunnen opmaken, wat daartoe aanleiding had gegeven; of wel dat men nog te weinig bekend is, met hetgeen in een stoomketel gebeurt, op dat oogenblik of op dat 't welk eene springing voorafgaat. Immers wanneer een ketel springt, en de oorzaken in verschillende rapporten worden opgegeven, ziet men hoe geweldig die uiteenloopen.

Vrij algemeen schrijft men dit ongeluk toe aan een der drie volgende hoofdredenen:

- 1°. Gebrek aan water.
- 2°. Overlading, vastroesting, in één woord, niet werking der veiligheidskleppen.
- 3°. Slechte constructie of gebrekkigen toestand des ketels.

Van deze drie redenen is de eerste de voornaamste. De beide andere zijn uit haren aard te eenvoudig om daarover uit te

wijden. Natuurlijk heeft elke ketel eene kracht (ten minste moet die hebben) geëvenredigd aan de spanning des stooms, die daarin moet voortgebracht worden.

Gaat de stoom deze spanning te boven, dan ligt de veiligheidsklep. Is deze nu defect of overladen, zoo krijgt de stoom, die gestadig aan voortgebracht wordt, te veel spanning, en eindelijk berst, scheurt of springt de ketel.

De eerste reden echter «gebrek aan water,» is niet zoo eenvoudig en daarom zullen wij die nader onderzoeken.

In een, in het *Mechanics Magazine* van Julij 1839 voorkomend rapport over het springen van stoomketels, wordt eene lijst opgegeven van 25 stoomschepen, welken dit ongeluk overkomen is. Van deze 25 zijn er 19 gesprongen, terwijl de schepen gestopt lagen, of op het oogenblik van aanzetten; 5 varende en 1 welke onbekend was.

Dit grootere getal van 19 boven de anderen, toont dus aan, dat de staat des ketels op die oogenblikken het meeste in gevaar was; en eens dus de reden daarvan wetende, kan men daaruit afleiden, waarvoor men zich het meest te wachten heeft.

De natuurlijkste wijze om dit te onderzoeken is, dat men vraagt, wat gebeurt er met of in den ketel, zoo men de Machine stopt?

Voornamelijk dit: het voedingswater, dat anders door de werkende machine in den ketel gepompt wordt, houdt op daarin te komen; het water valt dus gaande weg beneden peil; de vuurgangen komen langzamerhand bloot, en worden, het stoken aanhoudende, eindelijk rood gloeiend; en juist dat blootkomen en gloeiend worden der vuurgangen, bij watergebrek, mag men als de voornaamste reden tot springing eens ketels aanmerken (1).

Het verminderen van water in den ketel kan veroorzaakt worden, of door een defect aan de voedingspomp of door het niet werken derzelve. De uit zich zelf werkende voedings-toestellen, bij de landmachines in gebruik, heeft men aan boord niet; het is daar de werkende machine die de pompen in beweging brengt, terwijl het aan de oplettenheid van den machinist of stoker overgelaten wordt, die al dan niet aan te zetten. Ligt dus een stoomschip gestopt en verstoomt gaande weg het water, dan is er geen ander middel over, dan met eene handpomp daarin te voorzien, en zoodoende het water op peil te houden. Verzuimt men dit, en valt, zoo als vroeger gezegd is, het water gaande weg beneden peil, en beneden de bovenkanten der vuurgangen, dan wordt al de warmte, door het vuur aan die vuurgangen medegedeeld, door henzelfen opgenomen en daarin opgehoopt, tot zij eindelijk rood gloeiend zullen worden.

Zien wij nu, in hoe verre dit rood gloeiend staan eene springing des ketels kan ten gevolge hebben:

Ziende dat er watergebrek in den ketel is, zoo zoude het eerste middel dat zich voordeed zijn, dat er in te pompen; dan juist daarin ligt het gevaar. Het ingepompte water, met

de gloeiende platen in aanraking komende, zoude onmiddellijk tot stoom, en wel tot stoom van eenen zeer hoogen druk overgaan, den geheelen ketel vullen, en, al werkten de veiligheidskleppen ook nog zoo goed, zouden die nooit groot genoeg zijn om de aldus voortgebrachte massa stoom door te laten; en eene springing des ketels zoude een onvermijdelijk gevolg daarvan zijn.

Bijaldien de veiligheidsklep, bij zulk eene gelegenheid, door het een of ander toeval, niet werkte en men die met geweld met de hand ligtte, dan zoude eveneens dat ligten eene andere oorzaak van springing kunnen wezen. De vuurplaatsen, door het vallen van het water, bloot gekomen zijnde, deelen hunne warmte (hoewel in een' minderen graad dan aan het water) aan den stoom mede. Deze wordt dus overladen met warmtestof. Het water, dat nog in den ketel tusschen de vuurgangen is overgebleven, wordt dus door den sterken stroom als het ware neêrgedrukt gehouden, en wacht slechts op eene gelegenheid om op te bruischen. Geeft men nu die gelegenheid, door het openzetten der veiligheidskleppen, en neemt men derhalve den druk weg, dan vliegt dat water op, komt in aanraking met de gloeiende vuurplaatsen, gaat plotseling tot stoom over, en dezelfde oorzaken brengen dezelfde gevolgen, als in het voorgaande geval, te weeg.

Naar het gevoelen van verscheidenen, welke over dit punt geschreven hebben, kan het openen van veiligheidskleppen in zulk een geval nog een ander ongeluk ten gevolge hebben. De stoom, bij eene voortgaande stoking en watergebrek, in den ketel overzadigd van warmtestof geworden zijnde, gaat vervolgens tot een *hydrogène-gaz* over.

Op zich zelf genomen is dit gaz nog onschadelijk, maar door het openen der klep met het *oxygène* der dampkringslucht in aanraking gebragt zijnde, kan eene *explosie* daarvan het gevolg wezen. —

Behalve door het gebrek aan water is er nog eene andere reden, waardoor de vuurgangen in een' ketel bloot kunnen komen, namelijk bij eene fomentering of overkoking van het water.

Gewoonlijk zal zulks het geval wezen, wanneer het water veel vuil of modderachtige deelen in zich bevat, en bij de overgangen van zoet in zout water en omgekeerd. Op de waterpeilglazen is bij zulk eene gelegenheid niet te vertrouwen; altijd wijzen die te hoog. Eens zelfs heb ik bijgewoond, dat de onderste kraan stoom en de bovenste water gaf; terwijl in de peilglazen alleen water werd aangegeven.

Op dat oogenblik moet er dus eene geheele revolutie in den ketel hebben plaats gehad.

Zoo men in zulk een geval de machines, even hard als vroeger, had laten doorwerken, en de vuren even hard had aangehouden, zoo zoude al het water den stoom volgen, in de machine komen, daar *mogelyk* de luchtpomp of iets dergelyks breken, maar *zekerlyk* de vuurgangen bloot maken en bovenmatig doen verhitten.

Nog andere redenen zijn er waardoor dit laatste geschieden kan. — Vooreerst door slingering van het schip, en ten anderen door het losraken der aankorstring, die zich gaande weg, bij verzuim van spuijen en schoonmaken, in den ketel aan de vuurgangen aanzet, en dus de platen belet de warmte van het vuur aan het water mede te deelen.

Hoewel voor het eerste de mogelijkheid ontegenzeggelyk be-

(1) Dit kan voor zeker aangenomen worden, dat bij gelegenheid een Engelsch geleerd genootschap eene premie uitloofde voor diegene, welke het beste plan opgaf, om het springen van stoomketels voor te komen, zeker machinist, als middel daartegen aangaf, het ontkoppelen der wielen, en laten doorwerken der machine gedurende den tijd dat men gestopt lag.

staat, geloof ik echter dit maar zeer zelden het geval is, tenzij men zeilende en stoomende lang over één boeg lag, en men maar ééne ketel en dat nog wel een' zeer grooten (dat wil zeggen breedten) had.

De langsscheeps op de vuurmonden staande ijzeren schotten, waarborgen echter de marine-stoomketels tegen dat geval.

Over het tweede punt «los raken der aankorsting» enz., zijn de gevoelens nog zeer uiteenlopend. Dat zich, wanneer men een ketel niet behoorlijk spuit en schoonmaakt, langzamerhand eene zout- en kalkachtige loog daarin aanzet, en deze zoo hard als marmer kan worden, zal wel niemand tegenspreken; maar in hoe verre die laag een goede of kwade geleider der warmte is, is nog niet genoeg bepaald.

Volgens diegenen welke die laag als slecht geleidend beschouwen, zoude die den overgang der warmte naar het water beletten, haar in de ijzeren platen daaronder ophoopen, en die vervolgens doen gloeiend worden en uitzetten. Springt of scheurt nu een gedeelte dier laag los, en komt dus het water in aanraking met de platen, dan gaat dat onmiddellijk tot stoom van eenen zeer hoogen druk over, die weder de gewone gevolgen zal kunnen hebben. Anderen daarentegen hebben die laag als niet gevaarlijk beschouwd, maar het gevaar meer aan eene modderachtige vuile stof, die ongecrustaleerd in den ketel voorhanden is, toegeschreven. In Engeland is de proef daaromtrent genomen, met pannen van die aankorstingen (*incrustation*) gemaakt, en het resultaat is geweest, dat het water daarin even spoedig als in de ijzeren pannen kookte.

Men moet echter daarbij in het oog houden, dat deze pannen gemaakt waren van aankorstingen uit marine-stoomketels genomen, en mogelijk kan het zijn, dat die aankorstingen minder kalk-, aard- en modderachtige deelen dan die van landketels in zich bevatten.

Hoe het zij, het voorzigtigste is het gevoelen aan te nemen, dat die incrustatie werkelijk gevaarlijk is, en daarom te zorgen dat de ketel schoon blijft; te meer daar het middel daarvoor zoo gemakkelijk als eenvoudig is.

Zoolang het water, in een' ketel zonder inwendige vuurgangen, op peil gehouden wordt, zullen, zelfs bij eene graduëel toenemende sterke stoking, de vuurgangen niet ligt bloot komen. In wagen- of kist-vormige ketels met inwendige vuurgangen kan dit echter een geheel ander geval zijn. Al wordt het water daarin volkomen goed op peil gehouden, zullen nogthans de vuurgangen bloot en gloeiend kunnen worden, en wel ingeval de waterruimten daar tusschen te naauw zijn. De stoom, die daar zeer spoedig gevormd wordt, zal in dat geval het water geen toegang geven, om zijne plaats in te nemen, en, niet zulk eene goede recipient van warmte als water zijnde, zal deze zich in de platen der vuurgangen ophoopen, en mogelijk deze doen scheuren of bersten, althans zeer kunnen beschadigen. Op het Engelsch stoomschip *Liverpole*, hebbende watergangen van 3 duim, is de proef genomen met eene pijp tusschen de vuurgangen te brengen, welke aan den buitenkant des ketels uitkwam. De kraan, die daarop zat, openende, is er nooit iets anders dan stoom en nimmer water uitgekomen, hoewel dit laatste toch altijd op peil gehouden werd (1).

Wanneer het water uit een ketel geheel verstoemd was, en deze dus niets meer dan stoom, die tot gaz was overgegaan, bevatte, zoude de warmte, door de vuren aan den ketel medegedeeld, daarom nog niet altijd in staat zijn dien te doen springen. De platen zullen, rood gloeiend zijnde, buigen, krom trekken, beschadigd raken, maar nog niet altijd en maar zeer zelden zal de ketel springen; men zal zelfs, het vuur blijvende aanhouden, de kap des ketels gloeiend kunnen stoken, zonder dat zulks nog gebeurt (in dat geval echter zal het gebouw of vaartuig, waar hij in staat, groot gevaar loopen van in brand te vliegen). Zeker machinist heeft mij verhaald, dat hij, op eene fabriek werkzaam zijnde, en zich verwonderende dat de machine die de werkbanken dreef, niet werkte, naar den ketel toeging, en, de deuren openende, bevond, dat de vuurgangen en verdere platen gloeiend stonden, zonder dat er echter nog een ongeluk gebeurde.

Het is in zulk een geval dat hij behoort indachtig te zijn op de groote verantwoordelijkheid die op hem rust; daar één onvoorzigtige maatregel niet alleen zijn leven, maar ook dat van vele anderen in gevaar kan brengen. Het beste middel alsdan is het uitmaken der vuren, en dat wel op die wijze, welke de minste «aanprikkeling» daaraan geeft. De ketels der Engelsche stoomboot *Vroid* zijn door het onvoorzigtig uithalen der vuren gesprongen, waarbij twee menschen verbrand zijn. — Voornemens zijnde de vuren uit te maken, haalden zij ze met geweld uit, gaven daar dus eene te sterke prikkeling en loslating van warmtedeele aan, en, de kracht der platen waarschijnlijk nog juist evenwigt makende met de spanning des stooms, was die mededeeling van warmte genoeg om dat evenwigt te verbreken, waarop onmiddellijk de ketel sprong. Het uitspuiten der vuren was in dat geval beter geweest.

Wanneer men de opgaven leest der verschillende ketels die gesprongen zijn, zal men daarin zien, dit meestal het geval was op het oogenblik van aanzetten der machine. Van d. 19 vroeger opgegevene, heeft zulks bij 17 plaats gehad. De staat van rust (als ik mij zoo mag uitdrukken) schijnt dus niet zoo gevaarlijk als het overgaan uit de rust in beweging. De reden daarvan is de volgende: wanneer men langzamerhand eene kracht van een ligchaam vergt, of liever wanneer men die kracht gaande weg, onmerkbaar vermeerdert, dan zal dat ligchaam die kracht tot op eene zekere hoogte kunnen uithouden, terwijl, wanneer men die kracht daar plotseling van gevergd had, het daaronder bezweken zoude zijn. Zoo zal een touw, dat 1000 @ kan dragen, breken zoo men er 500 @ in laat rukken. Eveneens gaat het soms met een stoomketel.

Hij moge eenen te grooten stoomdruk eenigen tijd kunnen uithouden; maar zet men de machines te werk, en vloeit de stoom door de afsluitklep naar den cilinder, dan zal de terugstoot, van daar tegen zijne wanden, in staat zijn die te doen bersten.

is te boven gegaan, voortdurend goed stoom hebben opgeleverd, is het echter beter die 6 duim te nemen. Bij de minste aankorstingen, welke de ketel krijgt, hetzij die dan al of niet gevaarlijk zijn, is dit echter zeker dat ook die de plaats van 't water innemen, en dus spoedig die ruimte te klein maken. — Behalve dat zijn de ketels met nauwe watergangen ook meer onderhevig aan overkoking of fomentering.

(1) Hoewel verscheine stoomketels, waarin de ruimte van 5 duim niet

Nog om eene andere reden is het oogenblik van aanzetten gevaarlijk, namelijk deze. Het water in rust zijnde, kan tot verre boven de 100° verwarmd worden, zonder nog tot stoom over te gaan (hiermede bedoel ik de 100° op den Thermometer aangewezen, en niet de warmtegraden die de stoom noodig heeft om stoom te blijven), eveneens als de Thermometer 8° à 12° onder nul kan staan, zonder dat het water nog bevrozen is.

Al de warmte, door de vuurplaatsen aan het water medegedeeld, blijft dus als het ware daarin opgehoopt. Bij de minste beweging echter, die er nu aan den ketel of het schip gebeurt, zoo als natuurlijk bij het aanzetten der machine het geval is, gaat een groot gedeelte der watermassa in ééns tot stoom over, en de veiligheidskleppen zijn nooit groot genoeg om die door te laten.

Het is dus, zoo als ik zeide, de overgang van rust in beweging, welke gevaarlijk is; en van daar dan ook, dat men in Amerika soms voor die oogenblikken van stopping de wielen ontkoppelt, en de machines laat doorwerken, alleen met oogmerk om beweging in den ketel te houden. Voor kleine stoomschepen heeft dit ontkoppelen dan ook geene de minste zwaarigheid. Op zekere Engelsche stoomboot heb ik zulks door één' man met één' hefboom zien verrigten,

Op grootere stoombooten zoude het natuurlijk meer zwaarigheid in hebben, en het openzetten der veiligheidskleppen, waardoor men den stoom vrije gelegenheid geeft tot ontsnappen, kan daar even goed aan voldoen. Men zorge dan slechts voor de handpomp om het water op peil te houden.

Behalve dat de langzame mededeeling van warmte, aan water in rust zijnde, eene reden tot gevaar kan wezen, door plotselinge ontwikkeling van stoom, is er nog eene andere reden daartoe, waaraan vooral de ketels met inwendige vuurgangen zijn blootgesteld. Het is eene algemeen bekende zaak, dat, wanneer het vuur onder een' ketel gestookt wordt, de onderste lagen het eerst verwarmd worden, deze vervolgens naar boven stijgen en plaats maken voor de bovenste lagen en zoo verder, tot dat de geheele watermassa verwarmd is: dan dat zulks minder het gevolg is van het goed warmte geleiden van het water, dan wel dat die onderste lagen lichter worden en dus plaats maken voor de zwaardere. Verwarmde men het water het eerst van boven, zoo zoude de tijd, om zulks de geheele massa te doen, veel langer moeten zijn. Dit laatste nu is het geval onder alle ketels met inwendige vuurgangen. Hoe groot of klein de ruimte daaronder ook zij, altijd worden de bovenste lagen het eerst en het sterkst door de ondervlakten der vuurgangen verwarmd, en houden die warmte (altijd door den staat van rust, waarin de ketel is) gebonden, tot op het oogenblik van beweging, als wanneer er plotseling eene groote massa stoom gevormd wordt, die tegen de ondervlakten der vuurgangen zal aandrukken, daar langs loopende of stijgende, het water naar den top zal jagen, en zoo doende eene algemeene beweging en daaruit volgende ontwikkeling van stoom zal daarstellen.

Het is dan ook gebleken, dat, bij alle ongelukken aan stoomketels, de ondervlakken der vuurgangen en de bodem het meest te lijden hebben gehad; waarom men in Engeland heeft voorgeslagen, eene klep van genoegzame oppervlakte in den bodem te maken, en deze eene kracht te geven, gelijk aan

§ van de cohesive kracht der ketelplaten; omdat, ingeval van eene plotselinge ontwikkeling van stoom, die zich zoude kunnen openen en zodoende een gedeelte der vernielende kracht wegnemen.

In al het bovenstaande is steeds het woord «springing van een ketel» gebruikt, meer omdat dit een aangenomen term is, dan wel dat er eene werkelijke springing plaats heeft. Over het algemeen berst of scheurt een' ketel, en maar zeer zelden springt die. Het laatste is dan ook oneindig gevaarlijker dan het bersten of scheuren, dat alleen aan de onmiddellijk daarbij staande personen kwaad doet; terwijl het springen de gedeeltelijke vernieling van het gebouw of vaartuig, waarin hij staat, en de zich daarin bevindende menschen kan ten gevolge hebben.

Uit al het voorgaande kan men dus de volgende regelen afleiden, welke elk een, die met het bestuur eener machine belast is, moet in acht nemen:

Ten 1°. Zorg om, wanneer het schip gestopt ligt, het water, door het aanzetten der handpompen, op peil te houden.

2°. Verzuim geene gelegenheid om den ketel te onderzoeken, en voornamelijk op die plaatsen welke het meest te lijden hebben, als de vuurbruggen, boven- en onder-vlakten der vuurgangen, steunbouten, enz. Éene zwakke plaats, van maar een zeer klein gedeelte, maakt den geheelen ketel zwak; want de kracht, welke hij daar nog slechts heeft, moet voor de doorlopende kracht des geheelen ketels aangemerkt worden.

3°. Wanneer de ketel oud wordt en slijt, moet men indachtig zijn in dezelfde evenredigheid minder daarvan te vergen.

4°. Spui, in zee zijnde, de ketels twee keer per wacht, en binnengekomen zijnde, spui die ledig. Het spuien geeft wel is waar, verlies aan brandstof en aan stoom, maar het is beter, dan te wagen dat de ketels beginnen aan te zetten. (Zoo men van peilglazen voorzien is, die den graad van zoutheide van het water aangeven, regelt men zich daarnaar.

5°. Spui nimmer den ketel met stoom van te weinig kracht: — dat wil zeggen, verminder de vuren niet te spoedig. Meer dan eens doet men dit om steenkolen te sparen; maar op den duur geloof ik, dat het beter is vuur te blijven aanhouden. Wanneer men dan stopt en den ketel ledig spuit, zullen de vuurgangen, naarmate het water valt, meer verhit worden en zich mogelijk uitzetten, waardoor al het vuil of de aankorstringen af zullen springen; zoodat men den volgenden dag den ketel kan schoonmaken met een' bezem in plaats van met een' hamer en beitel. Op Z^r. M^s. stoomschip *Etna* is zulks altijd met het beste gevolg in 't werk gesteld. Natuurlijk moet men echter daarbij een' zorgelijken machinist hebben, daar eene bovenmatige verhitting de vuurgangen zou doen kromtrekken, enz.

6°. Mogt het gebeuren, dat men bemerkte, er te weinig water in den ketel was, zoo zet dan geen voedingspomp aan, noch veiligheidsklep open; maar begint onmiddellijk alle voerdeuren te openen, en de dempers voor te zetten. De koude laag lucht, welke over de vuren heentrekt, zal reeds een gedeelte hunner warmte temperen; terwijl het voorzigtig uithalen van eenige roosterijzers, waardoor de kolen in de aschplaatsen vallen, dit verder zal bevorderen. Is het vuur eens geminderd, dan kan daarna het water er in gepompt worden.

7°. Is de ketel onderhevig aan overkoking of fomentering,

dan is het beter het water daar niet te vroeg te laten inloopen, om op die wijze gereed te zijn, de vuren te kunnen aansteken. Wat of de reden daarvan mag wezen, wil ik niet beslissen; maar bij ondervinding weet ik, dat dezelfde ketel, waar vroeger verschillende middelen aan waren in het werk gesteld om het overkoken te beletten, dit niet meer deed, nu men die opgegevene voorzorg genomen had.

Vertrouw, bij zulk eene gelegenheid, niet op de waterpeilglazen. Zij zullen het begin der fomentatie door eene dikke nevelachtige stof, welke in de plaats komt waar eigenlijk stoom behoorde te zijn, aangeven, maar voor het overige altijd te veel water wijzen. Het beste alsdan is de machine zoo langzaam mogelijk te laten werken, de vuren zoo spoedig doenlijk te verminderen en de voedingspomp aan te houden.

VERSCHEIDENHEDEN.

Het zwem-onderdrikt, 't welk in vele staten van Duitschland en in Pruissen in het bijzonder, op velerhande wijzen bij het leger wordt gegeven, en dat de Pfuelsche-methode zeer bevorderd heeft, is aldaar met een nieuw en vereenvoudigd middel van onderwijs verrijkt. Een bekend zwemmeester te Berlijn, heeft namelijk een werktuig uitgevonden, waarin de ongeoeffende, buiten het water zijnde, de zwem-bewegingen in korten tijd kan leeren. Op aanzoek des uitvinders, werden dezen zomer vier soldaten van het 2de garde-regiment te voet, hem aangewezen, om voor de proef der deugdelijkheid zijner vinding te dienen. In 14 lessen, welke ieder slechts 10 minuten duurden, bragten deze manschappen het zoover in de zwemgeoeffendheid, dat zij eene uitgestrektheid van 600 schreden, vrij zwemmende, zonder groote inspanning konden afleggen.

Het hierbedoelde werktuig, bestaat (volgens de opgaven van den Berlijnschen *Soldaten-freund*) uit een 2 à 2,50 el hoog, *bokgestel*, waarschijnlijk in den vorm van een beslag-noodstal, aan welks bovenste dwarsribben katrollen bevestigd zijn. Door

deze katrollen loopen touwen. Aan het eene einde dezer lijnen, zijn de riemen, de gordel en het kussen bevestigd, waarop de leerling gelegd wordt, zoodanig, dat zijn ligchaam horizontaal, en juist in de positie des zwemmers (in het water) gebragt is. Aan de andere uiteinden dezer lijnen worden gewigten gehangen, die juist gelijk gemaakt worden aan het draagvermogen van het water. «Zoo liggende» — zegt het verslag — «wordt den ongeoeffende alle zwembewegingen en stooten geleerd, waarbij al de werkende deelen zijns ligchaams denzelfden wederstand ontmoeten, die zij, in het water zijnde, te overwinnen hebben (?). Als de leerling nu in 5 tot 4 lessen deze bewegingen regelmatig heeft leeren uitvoeren, dan wordt hij in eene zwemkom gebragt van ongeveer 1,25 el waterdiepte. Twee met lucht gevulde blazen of kussens van elastieke gom, aan eenen zwemgordel bevestigd, worden dermate aan zijne borst bevestigd, dat deze kussens, als hij te water gebragt is, op de beide zijden zijns ligchaams, boven zijne armen uitkomen, en zonder zijne bewegingen hinderlijk te zijn, drijven. Daar nu de leerling zich alzo ook hier geheel zeker en drijvende gevoelt, zoo herhaalt hij alsnog in het water de bewegingen die hij in het werktuig geleerd heeft. Nu wordt door middel van de kranen, die zich aan de met lucht gevulde kussens bevinden, successief een gedeelte der lucht uitgelaten, waardoor de leerling allengskens meer moeite moet doen om zich drijvende te houden, en verkrijgt zoodoende vertrouwen in zijne zwemvaardigheid. Na vijf of zes lessen, zijn zij dan gewoonlijk in staat om vrij, in diep water te kunnen zwemmen.

Deze methode moet veel opgang gemaakt hebben te Berlijn. De *Soldaten-freund* kondigt aan, dat de uitvinder in de Charité-strasse n°. 5, wonende, bereid is, om teekeningen en te-regtwijzingen van het door hem uitgedachte werktuig te geven.

Zoo wij ons niet bedriegen, dan is deze zwem-methode reeds sinds jaren, bijna op gelijke wijze aan de zwemschool te Parijs beoefend.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 12de DEEL, N°. 9.

(Maand Maart 1844).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD :

Tot gen.-maj.: de kol. op non-act. F. B. B^{on} van Gagern.
Tot apothekers der 2de kl.: de apothekers der 5de kl. W. J.
van der Cop en H. de Vos. Tot apothekers der 5de kl.: J. P.
Mulder, A. E. van Dishoek en M. C. H. Op den Oordt.

Verplaatsingen.

Bij het Oost-Indisch leger: de 2de luit. G. F. Hess, van het
5de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de kap. C. J. de Bonnier,

van het 5de reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de kap. J. Te-
gelberg, van het 7de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit.-kwartierm. H. J. van Mourik, van het 1ste reg.
inf. De apotheker der 5de kl. J. A. van Roosendaal. De 1ste
luit. G. A. Q. B^{on} van Randwijck, van korps ing., min. en
sapp., onder toek. van den rang van kap.

Gepensioneerd.

De offic. van gez. der 2de kl. J. de Ringh, de 1ste luit.
G. M. Lambrechts, van het 4de reg inf.

Overleden.

De offic. van gez. der 1ste kl., Resler.

BIBLIÏE IX.

VERHOORDE BIJ DEN RECHTER VAN DE VRIJHEID, DEN 15 DE JUNI 1844.

(Standaard 1844)

De Rechter van de Vrijheid, in het openbaar, op den 15 de Juni 1844, heeft de volgende zaken behandeld:
1. Het verhoor van de zaak van de heer J. A. van der ...
2. Het verhoor van de zaak van de heer G. A. van der ...
3. Het verhoor van de zaak van de heer H. van der ...
4. Het verhoor van de zaak van de heer M. van der ...
5. Het verhoor van de zaak van de heer P. van der ...

De Rechter van de Vrijheid, in het openbaar, op den 15 de Juni 1844, heeft de volgende zaken behandeld:
1. Het verhoor van de zaak van de heer J. A. van der ...
2. Het verhoor van de zaak van de heer G. A. van der ...
3. Het verhoor van de zaak van de heer H. van der ...
4. Het verhoor van de zaak van de heer M. van der ...
5. Het verhoor van de zaak van de heer P. van der ...